

Voorzieningen in krimpgebieden

*Een exploratief onderzoek naar de omgang met
voorzieningenniveaus in krimpregio's door
provincies.*

Sebastiaan Borghans

Begeleiding: F.M.G. (Ferry) Van Kann

18-01-2016

COLOFON

Bachelor scriptie:	BSc Technische Planologie
Thema:	Planologie op provinciaal niveau
Titel:	Voorzieningen in krimpgebieden
Ondertitel:	Een exploratief onderzoek naar de omgang met voorzieningenniveaus in krimpregio's door provincies.
Plaats:	Groningen
Onderzoekperiode:	September 2015 – Januari 2016
Status:	Definitief
Auteur:	Sebastiaan Borghans
Studentnummer:	S2218674
Contact:	sebas113b@gmail.com 0622269506
Universiteit:	Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit:	Ruimtelijke Wetenschappen
Begeleider:	F.M.G. (Ferry) Van Kann

university of
groningen

Samenvatting

“Bevolkingskrimp is primair een demografisch fenomeen. Het heeft betrekking op de afname van de bevolking, in eerste instantie in aantallen personen en vervolgens in huishoudens” (Ministerie van BZK/WWI 2011, p.4). Niet alleen een bevolkingsdaling, maar ook een verandering in de bevolkingssamenstelling (bijvoorbeeld ontgroening/vergrijzing) heeft betrekking op krimp. Door krimp zal het draagvlak van bepaalde voorzieningen afnemen, voor andere neemt dit draagvlak juist toe. Van een aantal voorzieningen zullen er in de toekomst dus minder zijn, dit komt doordat de vraag naar voorzieningen door jongeren af zal nemen (ontgroening). En van een aantal voorzieningen zullen er in de toekomst dus meer zijn, dit komt doordat de vraag naar voorzieningen voor ouderen zal toenemen (vergijzing). Krimp is een bovenlokaal vraagstuk. Provincies spelen een rol in het omgaan met krimp. Welke rol spelen ze bij het omgaan met voorzieningen in krimpregio’s in Nederland? Het doel van dit onderzoek is inzicht verweven in de rol van de provincie bij het nadenken over voorzieningen in krimpregio’s. Interviews en beleidsdocumenten zijn gebruikt om dit onderzoek te kunnen doen. De literatuur noemt samenwerking tussen gemeenten stimuleren, het integraal in beeld brengen welke voorzieningen nodig zijn op welk schaalniveau en het concentreren van voorzieningen, als belangrijke punten voor de regio om haar strategie op aan te passen. In opeenvolgende beleidsdocumenten van drie provincies is goed te zien dat er een verschuiving plaats heeft gevonden richting deze punten. De provincies proberen het onderwerp bovendien zowel op de lokale en als op de landelijke agenda te zetten.

Inhoudsopgave

Blz.

Samenvatting	3
1. Inleiding	5
<i>Aanleiding</i>	5
<i>Probleemstelling</i>	5
<i>Definities</i>	5
<i>Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie</i>	6
<i>Inleiding op de cases</i>	6
<i>Opbouw scriptie</i>	6
2. Theoretisch kader	7
<i>Bevolkingsopbouw</i>	7
<i>Voorzieningen</i>	8
<i>Samenwerking</i>	10
<i>Conceptueel model</i>	11
3. Methodologie	12
4. Casebeschrijvingen	16
5. Resultaten	17
<i>Wat was het beleid van de provincies Groningen, Limburg en Zeeland met betrekking tot voorzieningen in de desbetreffende topkrimpregio's?</i>	17
<i>Wat zijn aanbevelingen vanuit literatuur voor het omgaan met krimp met betrekking tot voorzieningen door provincies?</i>	20
<i>Wat is het huidige beleid van de provincies Groningen, Limburg en Zeeland met betrekking tot voorzieningen in de desbetreffende topkrimpregio's?</i>	22
6. Conclusies	26
7. Discussie en reflectie	28
Literatuurlijst	29
Bijlagen	31
<i>Bijlage 1. Case beschrijvingen</i>	31
<i>Bijlage 2. Interview guide</i>	35
<i>Bijlage 3. Transcript interview Groningen</i>	37
<i>Bijlage 4. Transcript interview Limburg</i>	44
<i>Bijlage 5. Transcript interview Zeeland</i>	50
<i>Bijlage 6. Interview contacten</i>	62
<i>Bijlage 7. Verwerkt omgevingsplan Groningen 2009</i>	63

Inleiding

Aanleiding

'Slechte start aanpak krimp' is de titel van een artikel uit het Dagblad van het Noorden (2015). In het artikel wordt gezegd dat gemeenten in Oost-Groningen dermate slecht samenwerken dat maatregelen, om de gevolgen van krimp op te vangen, niet of nauwelijks van de grond komen. In een groot aantal gemeenten in Nederland hebben we te maken met een daling van de bevolking. Zo'n gemeente is een krimpgemeente. Tot 2040 zal het aantal krimpgemeenten sterk stijgen, meer dan de helft van alle Nederlandse gemeenten zullen dan te maken hebben met krimp (van Dam et al., 2006). Een daling van de bevolking in een gebied betekent voor een groot aantal voorzieningen dat ze moeten sluiten door een gebrek aan vraag (Ministerie van BZK/WWI, 2011). Gemeenten kunnen deze gevolgen blijkbaar moeilijk zelf opvangen. Provincies kunnen hier inspringen om de gemeenten te ondersteunen. Wat kunnen/doen de provincies aan de voorzieningenniveaus? En wat betekent de komst van de nieuwe omgevingswet, een wet waardoor vraagstukken, zo is de verwachting, decentraler zullen worden opgepakt?

Probleemstelling

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verwerven in de rol van de provincie bij het nadenken over voorzieningen in krimpgebieden.

Hoofdvraag: *Hoe gaan provincies om met voorzieningenniveaus in krimpregio's?*

Om deze hoofdvraag te beantwoorden zijn er drie deelvragen opgesteld. Ten eerste wordt er gekeken naar hoe de drie provincies in het verleden om zijn gegaan met voorzieningenniveaus in de krimpregio's. Vervolgens wordt er gekeken naar de aanbevelingen (uit literatuur) die zijn gegeven aan de hand van het verleden. Ten derde wordt er gekeken naar het huidige beleid van drie provincies in het omgaan met voorzieningenniveaus. In de discussie kunnen eventueel verdere aanbevelingen gegeven worden aan de provincies over het omgaan met voorzieningenniveaus.

Deelvragen:

- Wat was het beleid van de provincies Groningen, Limburg en Zeeland met betrekking tot voorzieningen in de desbetreffende topkrimpregio's?
- Wat zijn aanbevelingen vanuit literatuur voor het omgaan met betrekking tot voorzieningen in krimpregio's?
- Wat is het huidige beleid van de provincies Groningen, Limburg en Zeeland met betrekking tot voorzieningen in de desbetreffende topkrimpregio's?

Definities

De definities in deze lijst zijn van belang in dit onderzoek. Om verwarring te voorkomen, aangezien verschillende bronnen verschillende betekenissen hanteren, heb ik deze lijst opgesteld. Zoals de definities hier staan zal ik ze gebruiken in deze scriptie.

- *Krimp*: "Bevolkingskrimp is primair een demografisch fenomeen. Het heeft betrekking op de afname van de bevolking, in eerste instantie in aantallen personen en vervolgens in huishoudens" (Ministerie van BZK/WWI 2011, p.4). Niet alleen een bevolkingsdaling, maar ook een verandering in de bevolkingssamenstelling (bijvoorbeeld ontgroening/vergrijzing) heeft betrekking op krimp.
- *Ontgroening*: de (relatieve) daling van het aantal jongeren (20 jaar en jonger) (Derks et al, 2008).
- *Vergrijzing*: de (relatieve) stijging van het aantal ouderen (65 jaar en ouder) (Derks et al, 2008).

- *Topkrimpregio's*: In deze scriptie zal gebruik gemaakt worden van een drietal krimp provincies. De krimpregio's in deze provincies krimpen het sterkst en zullen dit de komende decennia blijven doen. De krimpregio's zijn regio Maastricht-Mergelland, Parkstad en Westelijke Mijnstreek in de provincie Limburg. In Groningen zijn dit de regio's Eemsdelta, De Marne en Oost- Groningen. In Zeeland is dit ten slotte de regio Zeeuws-Vlaanderen (Blok, 2015; Donner, 2011).
- *Voorzieningen*: De voorzieningen die gebruikt zijn in deze scriptie zijn zorgvoorzieningen, onderwijs, sport- en cultuurvoorzieningen (Ecorys/Roots/Rienstra, 2015).

Maatschappelijke / wetenschappelijke relevantie

Door de maatschappij wordt gestreefd een zo hoog mogelijke leef kwaliteit te bereiken. Dit wordt mede bereikt door een goede bereikbaarheid van maatschappelijke voorzieningen, zoals zorg-, onderwijs-, sport- en cultuurvoorzieningen. In krimpregio's zal dit niet altijd het geval zijn. Daar is de verwachting dat het zelfs slechter wordt. De overheid springt hier in en houdt zich bezig met dit vraagstuk. Omdat dit vraagstuk bovenlokaal is springt de provincie hier in.

Aan de bestaande wetenschappelijke kennis wordt informatie toegevoegd over hoe momenteel om wordt gegaan en hoe er in de toekomst om moet worden gegaan met voorzieningenniveaus in krimpregio's door provincies. Een vergelijking wordt gemaakt tussen drie krimpprovincies en er wordt specifiek gekeken naar voorzieningen en niet naar het gehele vraagstuk over krimp. Met deze vergelijking kunnen vervolgens aanbevelingen worden gedaan voor vervolgonderzoek.

Inleiding op de cases

Er wordt gebruik gemaakt van drie cases in deze scriptie. De cases zijn de drie provincies die in 2011 tot provincie met 'topkrimpregio's' werden benoemd, namelijk de provincies Groningen, Limburg en Zeeland (Donner, 2011). Inmiddels zijn er in Nederland twee 'topkrimpregio's' bijgekomen, namelijk Noordoost Friesland in Friesland en Achterhoek in Gelderland (Blok, 2015). Ik heb gekozen om deze twee regio's niet in deze scriptie te gebruiken omdat de eerste drie regio's beter te vergelijken zijn, omdat deze in dezelfde tijdsperiode, 2011, zijn benoemd tot topkrimpregio's.

Opbouw hoofdstukken

In hoofdstuk 2 zal relevante theorie besproken worden, de achtergrond van krimp wordt bijvoorbeeld beschreven. Hierna volgt het conceptueel model (figuur 2) dat een overzicht geeft van de gebruikte theorie. Hoofdstuk 3 beschrijft de methodologie van het onderzoek. In hoofdstuk 4 worden de cases beschreven, waarna in hoofdstuk 5 resultaten volgen aan de hand van de deelvragen. In hoofdstuk 6 worden conclusies genoemd en in hoofdstuk 7 volgt een discussie/reflectie.

Theoretisch kader

Bevolkingsopbouw

Bevolkingskrimp is primair een demografisch probleem (Ministerie van BZK/WWI, 2011). Krimp is niks ongewoons, sommige regio's bloeien en trekken mensen aan en andere regio's ervaren een bevolkingsafname (Bernt, 2009). De definitie van demografische krimp komt niet alleen voort uit een daling van het aantal inwoners, het gaat bij demografische krimp ook om de opbouw van de bevolking. Dit betekent dat ook een dalend aantal huishoudens een rol speelt, net zoals de veranderende verdeling van de bevolking in verschillende leeftijdsgroepen of etniciteiten (van Dam et al., 2006). "Demografische krimp kan derhalve worden gedefinieerd in termen van zowel aantallen (naar inwoners, huishoudens), als bevolkingssamenstelling (naar leeftijd, etniciteit) en huishoudenssamenstelling (naar omvang, levensfase, inkomen), waarbij samenstellende delen van de bevolking in omvang afnemen" (van Dam et al. 2006, p. 21).

Bevolkingsontwikkeling

Veranderingen in de bevolkingsontwikkeling zijn te verklaren uit het geboortesaldo en het migratiesaldo (Derks et al, 2008; CBS, 2013). Op dit moment zijn er in Nederland een aantal regio's die te maken hebben met negatieve geboorte- en migratiesaldi. In de toekomst zullen dit er meer worden. Wat zich nu in een aantal topkrimpregio's afspeelt zal later ook in andere regio's gaan spelen (Louter et al, 2009). De twee componenten, geboortesaldo en migratiesaldo, zullen afzonderlijk worden besproken.

Het geboortecijfer in een periode in een gebied is het saldo van het aantal geboorten minus het aantal sterftegevallen. Dit is een belangrijke component bij het begrip krimp, omdat hieruit de begrippen ontgroening en vergrijzing voortkomen. Het gemiddeld aantal geboortes in een periode in een gebied per vrouw wordt het geboortecijfer genoemd. Om de bevolking structureel te kunnen vervangen is een geboortecijfer van 2,1 vereist (Derks et al, 2008). Vanaf 1946, na de tweede wereldoorlog, is er een enorme stijging geweest in het aantal geboorten (de babyboom). Tussen de jaren 60 en 70 is de daling echter ingezet naar een geboortecijfer van 1,7 door sociaaleconomische factoren zoals de emancipatie van vrouwen (Derks et al, 2008). Op dit moment staat het geboortecijfer in Nederland nog steeds op 1,7 kinderen per vrouw (CBS, 2015). Dit verschilt echter per regio. Het landelijke geboortecijfer is in ieder geval onder het vervangingsniveau en op de langere termijn zal de bevolking dus dalen. Bovendien neemt het aantal inwoners in de leeftijdscategorie van 0-14 jaar met 0.8% per jaar af, hierdoor merken verschillende regio's in Nederland een sterke ontgroening. Aan de andere kant is er een sterke toename van het aantal ouderen in Nederland, de vergrijzing (Derks et al, 2008). Sinds 1924 stijgt het relatieve aantal ouderen in Nederland als gevolg van een steeds toenemende levensverwachting. Door de 'babyboom' generatie, de generatie die sinds 2011 de leeftijdsgroep 'ouderen' is toegetreden, is de vergrijzing nog sterker toegenomen (Derks et al, 2008). Kortom, de bevolking in Nederlandse gemeenten daalt of zal in de toekomst gaan dalen. Bovendien zijn er relatief steeds minder jongeren en relatief meer ouderen. Het percentage van de potentiële beroepsbevolking zal hierdoor afnemen.

Het migratiecijfer in een periode in een gebied is het saldo van het aantal immigranten minus het aantal emigranten. Migratie wordt bepaald door sociaal-culturele en economische ontwikkelingen (van Dam et al., 2006). Als het economisch goed gaat zullen over het algemeen meer mensen zich vestigen dan als het economisch slechter gaat. In geheel Nederland is sprake van een licht migratieoverschot. Tussen de regio's verschillen de migratiecijfers, dit heet interregionale migratie. (Louter et al, 2009). "Migratie vanuit een woongebied wordt vooral veroorzaakt door een verminderde 'aantrekkelijkheid' van dit gebied voor bepaalde groepen bewoners" (van Dam et al.,

2006). Krimp leidt tot selectieve migratie. Jong, hoog opgeleid en/of een hoog loon zijn gemiddeld de sterkste selectieve kenmerken van de migrerende bevolking (CBS, 2013). Hierdoor blijven vooral ouderen (65+) achter (Hospers, 2011). Een van de redenen hiervoor is dat door de krimpregio's vaak geen belangrijke hoge - en/of wetenschappelijke onderwijsfunctie vervuld wordt (Louter et al, 2009). Bernt (2009) geeft aan dat het migratiecijfer net als het geboortecijfer een belangrijke component is van bevolkingsdaling. "First, population decline is simply an echo effect of economic downturn, as job losses have driven a wave of emigration to more prosperous regions" (Bernt 2009, p. 758). Kortom, binnen Nederland verschillen migratiecijfers, in sommige gebieden trekt de bevolking selectief weg.

De bevolkingsopbouw en de bevolkingsamenstelling zijn van belang voor voorzieningenniveaus. Dit zal in de volgende paragraaf over voorzieningen duidelijk worden gemaakt.

Voorzieningen

Maatschappelijke voorzieningen

Er zijn verschillende typen voorzieningen (zie tabel 1). Publieke voorzieningen zijn voorzieningen die collectief georganiseerd worden. Bij het collectief organiseren van deze voorzieningen komt de overheid aan bod. Dit komt voort uit het begrip 'publieke goederen: "Daarmee doel ik op goederen en diensten waarover we niet individueel kunnen beschikken, maar die alleen collectief kunnen worden gerealiseerd: veiligheid, gezondheid, onderwijs, milieu" (De Beer 2011, p. 144). De overheid heeft bijvoorbeeld belang bij een georganiseerde onderwijssector. Omdat het niet alleen een meerwaarde geeft voor het individu, de persoon die het onderwijs geniet. Maar ook voor de maatschappij, de samenleving functioneert er beter door (De Beer, 2011). Een onderscheid moet hier gemaakt worden tussen publieke voorzieningen en maatschappelijke voorzieningen. Publieke voorzieningen zijn voorzieningen die de overheid helemaal zelf organiseert zoals een gevangenis of een gemeentehuis. Een groot aantal publieke voorzieningen wordt echter niet geheel door de overheid georganiseerd, dit worden in het vervolg maatschappelijke voorzieningen genoemd. Vaak betalen burgers individueel een eigen bijdrage mee aan het gebruik van publieke voorzieningen, het overige deel wordt als subsidies door de overheid betaald. Dit gebeurt voornamelijk in voorzieningen binnen gezondheidszorg, hoger onderwijs, welzijn, kunst, cultuur en het openbaar vervoer (Stevens, 2012). Voorbeelden van maatschappelijke voorzieningen zijn sport- & cultuurvoorzieningen, onderwijsvoorzieningen en zorgvoorzieningen (Ecorys/Roots/Rienstra, 2015). Commerciële voorzieningen worden aangedreven door de markt. Dit type voorziening is te onderscheiden van publieke- en maatschappelijke voorzieningen. Een publieke/maatschappelijke voorziening verschilt van een commerciële voorziening "doordat het maatschappelijke belang van een publieke dienst groter is dan de optelsom van de individuele belangen van de gebruikers" (De Beer 2011, p. 146). Voorbeelden van commerciële voorzieningen zijn horecagelegenheden en de detailhandel (bedrijven).

Type	Publieke voorzieningen	Maatschappelijke voorzieningen	Commerciële voorzieningen
Voorbeeld	Gemeentehuis Gevangenis	Basisschool Bibliotheek	Restaurant Warenhuis

Tabel 1. 3 typen voorzieningen

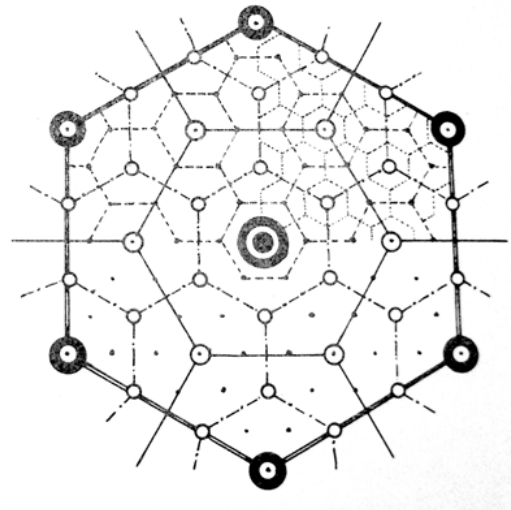
Centrale plaatsen theorie

In gebieden met een dalende bevolking is te verwachten dat, door het feit dat er minder mensen in dat gebied zijn, er ook minder vraag is naar voorzieningen. Het draagvlak van de voorzieningen neemt af. De centrale plaatsen theorie van Christaller sluit hierop aan. In zijn theorie gaat hij uit van dienstverlenende, op de consumentgerichte bedrijven. Hierbij geldt dat meer consumenten

potentieel meer omzet genereren (Atzema et al, 2009). Zo is het dat kleinere dorpen weinig voorzieningen hebben en grotere plaatsen meer voorzieningen hebben. Christaller gaf aan dat aan iedere voorziening een minimaal draagvlak verbonden zit, een minimale vraag zodat de voorziening overeind blijft staan. Dit heet de drempelwaarde. De maximale afstand die een klant bereid is af te leggen voor een voorziening wordt de reikwijdte genoemd. De drempelwaarde en de reikwijdte zijn in de theoretische situatie gelijk, er is een evenwichtssituatie. Op deze manier zijn cirkels rondom de voorziening te trekken die het gebied begrenzen waarin draagvlak voor de voorziening is. In de theorie van Christaller worden dit hexagonale gebieden zodat het hele gebied wordt bestreken (zie figuur 1). Dit is het verzorgingsgebied van de voorziening. Tussen voorzieningen verschillen deze verzorgingsgebieden. Het draagvlak voor een supermarkt is namelijk hoger dan die van een café (Atzema et al, 2009). Uiteindelijk ontstaat er een bepaalde hiërarchie van verzorgingsgebieden waaruit centrale plaatsen ontstaan. De theorie van Christaller is ook te vertalen naar krimpregio's. In krimpregio's gebeurt eigenlijk het omgekeerde van deze theorie. Wanneer de bevolking krimpt neemt het draagvlak onder voorzieningen af en deze voorzieningen zullen naar een lager schaalniveau gaan. Dit betekent dat de hexagonale gebieden groter worden en zo ook de afstand tot de consument die het verst van de voorziening woont.

Figuur 1. Het model van Christaller: verzorgingsgebieden.

Bron: <http://thiswill-this.net/07.html>

De ruimtelijke verdeling van voorzieningen wordt niet alleen beïnvloed door de bevolkingssomvang zoals in de situatie van Christaller's theorie. Dit gebeurt ook door technologisch en economisch gedreven ontwikkelingen (Ministerie van BZK/WWI, 2011). Door de toegenomen (auto)mobiliteit bijvoorbeeld is het mogelijk om steeds grotere afstanden af te leggen. Zo kunnen voorzieningen geconcentreerd worden (schaalvergroting) of zelfs compleet verdwijnen (internet) ten behoeve van economische voordelen.

Voorzieningen en demografische veranderingen

Voor het aantal en voor het typen voorzieningen in regio's is de bevolkingssamenstelling van belang. De vergrijzing en ontgroening grijpen op een aantal typen voorzieningen aan. Dit zal aan de hand van de voorzieningen geschetst worden. Voor zorgvoorzieningen zal de vraag in krimpregio's versterkt worden aangezien ouderen over het algemeen meer behoeften hebben aan zorg dan jongeren (PBL, 2010). Bovendien zijn ouderen meer immobiel dan jongeren en is de verwachting dat er een grotere vraag naar voorzieningen in de buurt komt (PBL, 2010). Voor onderwijsvoorzieningen geldt het omgekeerde als voor zorgvoorzieningen. Onderwijsvoorzieningen zijn afhankelijk van het aantal jongeren, in de krimpregio's zullen de komende decennia echter steeds minder jongeren wonen (EIB, 2012). De vraag naar onderwijsvoorzieningen zal dus afnemen. Voor sport- en cultuurvoorzieningen

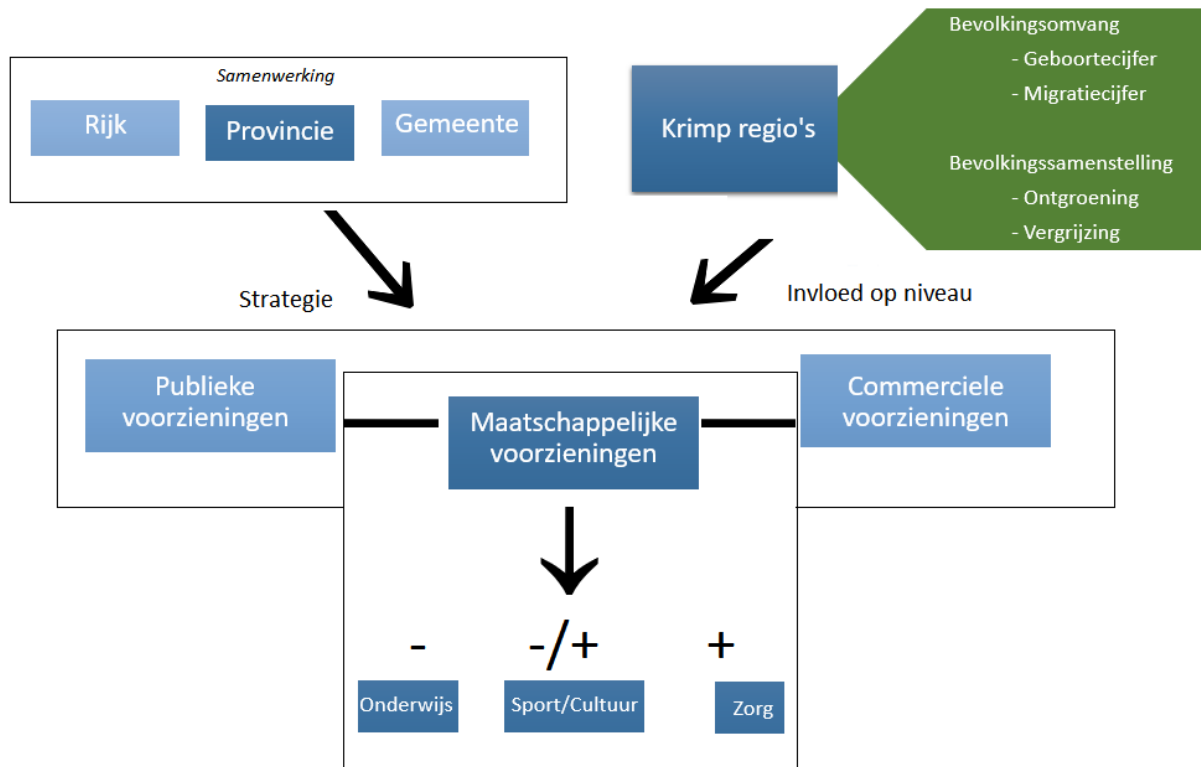
zal de vraag naar bepaalde voorzieningen afnemen (ontgroening) en voor bepaalde voorzieningen toenemen (vergrijzing).

Samenwerking

Met krimp omgaan kan door middel van verschillende strategieën: het ontkennen, bestrijden of begeleiden van krimp (van Dam et al., 2006). “For municipal governments, population losses are associated with numerous economic, fiscal, infrastructural and social problems” (Bernt 2009, p.755). “To cut a long story short, cities that lose economic functions often find themselves trapped in a cycle of abandonment and decline” (Bernt 2009, p.755). Er heeft een paradigmatische verandering plaatsgevonden. Beleidsmakers erkennen dat er een bevolkingsafname was, echter niet dat het in hun gebied plaatsvond (ontkennen). Vervolgens probeerden ze bijvoorbeeld door middel van nieuwbouw nieuwe inwoners naar hun gebied te trekken (bestrijden). Tegenwoordig is er echter steeds meer het besef dat met krimp moet worden omgegaan in plaats van ertegen te vechten (begeleiden) (Haartsen & Venhorst, 2010; PBL, 2010). “Policy-makers feel the need to develop several strategies of planning for decline” (Haartsen & Venhorst 2010, p.218). De vraag is op welk niveau dit moet gebeuren. “The second trend relates to the principle of subsidiarity, which, in many countries, plays an important role in the debate about the level at which public responsibilities in spatial planning should be addressed” (Spaans 2007, p. 206). “Co-operation at the regional level is thought to be the solution” (Haartsen & Venhorst 2010, p.224). Samenwerken lijkt echter makkelijker dan het is. Een dilemma dat kan ontstaan is het ‘prisoner’s dilemma’ (Axelrod, 1984, in Hospers, 2011 & Tinke, 2012). Partijen hebben allemaal belang om samen te werken. Hiervoor is vertrouwen nodig. Dit hebben ze echter niet altijd in elkaar. Gemeenten in krimpregio’s zijn namelijk tegelijk elkaars concurrent. Een inwoner voor de ene gemeente is er een minder voor de andere (Hospers, 2011). Partijen zijn door samen te werken in krimpregio’s beter af dan wanneer ze allemaal voor zichzelf gaan. Echter, wanneer één gemeente toch voor het eigenbelang gaat zal deze de concurrentiestrijd winnen en nog beter af zijn dan door samenwerking. De andere samenwerkende gemeenten komen er dan slechter uit.

Een verandering zal gaan komen in het voorzieningenbestand. Dit zal ruimtelijk bijgestuurd moeten worden door overheden. Door regionale samenwerking wordt in totaal de grootste winst behaald.

Conceptueel model

Figuur 2. Conceptueel model

Toelichting conceptueel model

De donkerblauwe delen zijn de hoofdbestanddelen in deze scriptie. 'Hoe gaan provincies om met voorzieningenniveaus in krimpregio's' komt hierdoor duidelijk naar voren. Het groene deel geeft de achtergrond van krimp weer, de factoren waaruit krimp ontstaat staan hier genoemd. De lichtblauwe delen hangen samen met de donkerblauwe delen. Het Rijk en gemeenten zijn betrokken bij het krimpvraagstuk, net zoals de andere twee typen voorzieningen. De maatschappelijke voorzieningen liggen in de krimpregio's. De mate van krimp heeft invloed op de hoeveelheid en soort maatschappelijke voorzieningen. Provincies, gemeenten en het Rijk zijn betrokken bij de ruimtelijke herindeling van voorzieningen in krimpregio's. De pijl die vanuit de provincie naar maatschappelijke voorzieningen is getrokken wordt in deze scriptie onderzocht.

Methodologie

In dit hoofdstuk worden de verschillende vormen van dataverzameling besproken. Voor het schrijven van deze scriptie is gebruik gemaakt van zowel primaire als secundaire data. De primaire data zijn verkregen door interviews en de secundaire data zijn verkregen door het bestuderen van beleidsstukken en (wetenschappelijke) literatuur. Ik begin met het beschrijven van mijn secundaire data wat bestaat uit literatuuronderzoek en beleidsdocumenten, omdat dit in het onderzoek ook zo is gegaan. Zo zijn de stappen die ik in het onderzoek heb gezet beter te begrijpen vanuit dit methodologie hoofdstuk.

Secundaire data

Literatuuronderzoek

Dit onderzoek is begonnen met literatuuronderzoek om kennis te vergaren over het onderwerp. Vooral wat krimp precies inhoudt moest duidelijk zijn voordat verder kon worden gegaan met het afbakenen van het onderwerp. In de literatuur is op zoek gegaan naar een juiste afbakening. Deze afbakening bestaat uit een aantal onderdelen. Ten eerste welke regio's zijn onderzocht. Gekozen is voor drie krimpregio's omdat deze drie regio's goed te vergelijken zijn. Dit komt omdat deze in dezelfde tijdperiode, 2011, zijn benoemd tot topkrimpregio's. Ten tweede welke voorzieningen zijn onderzocht. Voor mij was het belangrijk dat voorzieningen werden gekozen waar de overheid belang bij heeft, en invloed op heeft, omdat ik onderzoek hoe provincies omgaan met voorzieningenniveaus in krimpregio's. In het theoretisch kader heb ik onderscheid gemaakt tussen verschillende typen voorzieningen. De maatschappelijke voorzieningen worden collectief georganiseerd, de overheid is hier bij betrokken. De overheid heeft bijvoorbeeld belang bij een georganiseerde onderwijssector omdat het niet alleen een meerwaarde geeft voor het individu, de persoon die het onderwijs geniet, maar ook voor de maatschappij meer waarde geeft, de samenleving functioneert er beter door (De Beer, 2011). Verder heb ik gekozen voor voorzieningen waar mensen aan deel kunnen nemen, dit zijn voorzieningen die vaak niet alleen door de overheid georganiseerd worden, maar ook voor een deel door andere organisaties. Overheidsdiensten zelf, zoals de politie, de brandweer en de rechtbank vallen dus niet onder de publieke diensten zoals ik die gekozen heb (Rijksoverheid, 2015). Maatschappelijke voorzieningen bestaan uit sport- en cultuurvoorzieningen, zorgvoorzieningen en onderwijsvoorzieningen (Stevens, 2012; Ecorys/Roots/Rienstra, 2015). Bij het beantwoorden van mijn deelvragen zal ik daarom specifiek dit type voorzieningen gebruiken. In theorie zouden voorzieningen, wanneer het draagvlak daalt zoals in krimpregio's, zich evenredig ruimtelijk herverdelen. Dit betekent dat voorzieningen ook tussen dorpen in kunnen komen te liggen. In werkelijkheid heeft de overheid een hand in de ruimtelijke herverdeling van voorzieningen en zal dit niet snel gebeuren. Hoe de provincie hierbij betrokken is zal uit de resultaten blijken. Naast het literatuuronderzoek dat gedaan is ter afbakening zoals hierboven beschreven staat, is er literatuuronderzoek gedaan ter beantwoording van de tweede deelvraag, "wat zijn aanbevelingen vanuit literatuur voor het omgaan met betrekking tot voorzieningen in krimpregio's?".

Kwaliteit van de literatuur

Voor de kwaliteit van de literatuur is gekeken naar de bron en de datum van publicatie. Het literatuuronderzoek ter verduidelijking van het onderwerp bestaat uit zowel recente als oudere bronnen. Met recente bronnen worden bronnen uit het jaartal 2009 tot en met 2015 bedoeld. Met oudere bronnen worden bronnen van voor 2009 bedoeld. De recente bronnen beschrijven voornamelijk de achtergrond van krimp. Omdat de bevolkingsprognoses constant veranderen, is het belangrijk een zo recent mogelijk beeld te leveren van wat krimp precies inhoudt. De bronnen van deze literatuur bestaan uit artikelen en documenten verkregen via literatuurwebsites. Ook zijn pagina's uit boeken gebruikt.

Het literatuuronderzoek voor het beantwoorden van mijn tweede deelvraag “wat zijn aanbevelingen vanuit literatuur voor het omgaan met betrekking tot voorzieningen in krimpregio’s?” bestaat alleen maar uit bronnen vanaf het jaartal 2006 tot en met 2015. De bronnen van deze literatuur bestaan uit artikelen en documenten die zijn verkregen via websites. Bovendien zijn uit de literatuurlijsten van deze bronnen nieuwe bronnen gevonden (snowball sampling).

Beleidsdocumenten

Na het literatuuronderzoek ben ik begonnen met het lezen van beleidsdocumenten, namelijk omgevingsplannen van de provincies. In de beleidsdocumenten staat beschreven wat het beleid is dat de provincies, Limburg, Groningen en Zeeland, de afgelopen jaren hebben gevoerd. Bovendien staat in een aantal documenten de huidige/toekomstige beleidsvisies van de drie provincies. Aan de hand van de beleidsdocumenten kon antwoord geven worden op deelvraag 1: “wat was het beleid van de provincies Groningen, Limburg en Zeeland met betrekking tot voorzieningen in de desbetreffende topkrimpregio’s?” en deelvraag 3: “wat is het huidige beleid van de provincies Groningen, Limburg en Zeeland met betrekking tot voorzieningen in de desbetreffende topkrimpregio’s?”. Naast het vinden van informatie voor het beantwoorden van deze deelvragen is informatie gevonden voor het opstellen van de vragen van het interview. In het interview kon namelijk over het beleid worden doorgevraagd zodat er extra resultaten over voorzieningen in krimpregio’s gevonden werden. Bovendien zouden de interviews een recenter beeld geven van het huidige beleid waarin eventueel nieuwe ontwikkelingen zitten. In de beleidsdocumenten is gezocht naar de termen: krimp, krimpgebieden, krimpregio’s, bevolkingsdaling, afname bevolking, leefbaarheid, bereikbaarheid, voorzieningen, onderwijs, zorg en sport. Na deelvragen 1 en 3 is steeds een scorelijst gemaakt op punten die in deelvraag 2 genoemd zijn. Dit kan vreemd overkomen, echter de keuze is gemaakt om deze volgorde van deelvragen aan te houden omdat deelvraag 2 is gebaseerd op aanbevelingen over het in deelvraag 1 behandelde beleid. De scorelijsten zijn aan de hand van de omgevingsplannen gemaakt. Ze bestaan uit drie score mogelijkheden per punt per provincie, dit wordt in het bijschrift van de tabel duidelijk.

Kwaliteit van de beleidsdocumenten

Voor de kwaliteit van de beleidsdocumenten is gekeken naar de bron en de datum van publicatie. Per provincie zijn twee beleidsdocumenten onderzocht. Deze documenten worden omgevingsplannen/omgevingsvisies/omgevingsverordeningen genoemd. Het is handig om deze documenten te gebruiken omdat ze kaders van beleid geven op provinciaal niveau (PBL, 2009). Ze beschrijven in grote lijnen de meest gewenste ontwikkelingen. Van alle drie de provincies is het meest recente omgevingsplan onderzocht op punten die met krimp, samenwerking en voorzieningen in krimpregio’s te maken hebben. Vervolgens is het omgevingsplan uit de periode daarvoor onderzocht op dezelfde punten (zie tabel 2). Rond 2010 is een omslag gekomen in het denken over krimp. Van het bestrijden van krimp door groei strategieën heeft een verschuiving plaatsgevonden naar het begeleiden van krimp (Haartsen & Venhorst, 2010; PBL, 2010). Daarom is gekozen om van elk van de drie provincies twee omgevingsplannen te kiezen waarvan de planperiode om dit omslagpunt heen ligt. Het (PBL) Planbureau voor de leefomgeving (2009) benadrukt dat elk omgevingsplan anders is. Elke provincie legt de nadruk op verschillende thema’s, begrenst de kaders van minder ruim tot ruimer en verschilt qua aanpak van het plan (PBL, 2009). De omgevingsplannen zijn gevonden op de websites van de drie provincies.

<i>Provincie</i>	<i>Deelvraag 1</i>	<i>Deelvraag 2</i>
Limburg	Provinciaal omgevingsplan 2006	Provinciaal omgevingsplan Limburg 2014
Groningen	Provinciaal omgevingsplan 2006	Herzien ontwerp omgevingsvisie 2016-2020
Zeeland	Omgevingsplan 2006-2012	Omgevingsplan 2012-2018

Tabel 2. Gebruikte omgevingsplannen ((beleids)documentanalyse)

Primaire data

Interview

Voor de primaire dataverzameling is gekozen een interview te doen. Dit omdat ik specifieke informatie wil winnen bij mensen die veel kennis over het onderwerp hebben, experts. Het doel was om een aanvulling te geven op deelvraag 3: “wat is het huidige beleid van de provincies Groningen, Limburg en Zeeland met betrekking tot voorzieningen in de desbetreffende topkrimpregio’s?”. Het is een aanvulling omdat na het grotendeels beantwoorden van deelvraag 3, aan de hand van de beleidsdocumenten, op een aantal punten specifiek ingegaan kon worden. Dit is gebeurd door aan de hand van de beleidsdocumenten vragen te stellen.

Per provincie is naar mensen gezocht die betrokken zijn bij het krimp vraagstuk. Als eerste kwam ik uit bij een persoon van de provincie Limburg, die bij de afdeling strategie als projectleider demografie werkzaam is. Deze persoon heeft mij vervolgens doorverwezen naar personen bij de andere twee provincies die ongeveer dezelfde functies hebben (snowball sampling). Bij deze drie experts heb ik de interviews afgenomen (bijlage 6).

Alle interviews zijn via facetime gedaan. Dit is een vooraf geïnstalleerde app op de iPhone waarmee je kunt videobellen. Een andere optie is het programma skype. Na toestemming te hebben gekregen, is het gesprek opgenomen met een opnameapparaat. Na de interviews gaf dit mij de mogelijkheid om de interviews te transcriberen. Naast een communicatiemiddel was dus een opnameapparaat aanwezig om het gesprek op te nemen en vervolgens te transcriberen. Met het transcript kon bij het analyseren van de interviews steeds teruggelezen worden in dit bestand. De interviews zijn uitgevoerd aan de hand van een lijst met interviewvragen. De vragenlijst bestaat uit vijftien vragen, die gaan over krimp, voorzieningen in krimpregio’s, samenwerking tussen krimpregio’s en de omgevingswet. Deze vragen staan in de interview guide in bijlage 2. De interviews zijn semigestructureerd, dit betekent dat ik naast een aantal vooraf gestelde vragen de vrijheid had om door te vragen op voor het onderzoek interessante antwoorden van de geïnterviewde personen (Clifford et al. 2010).

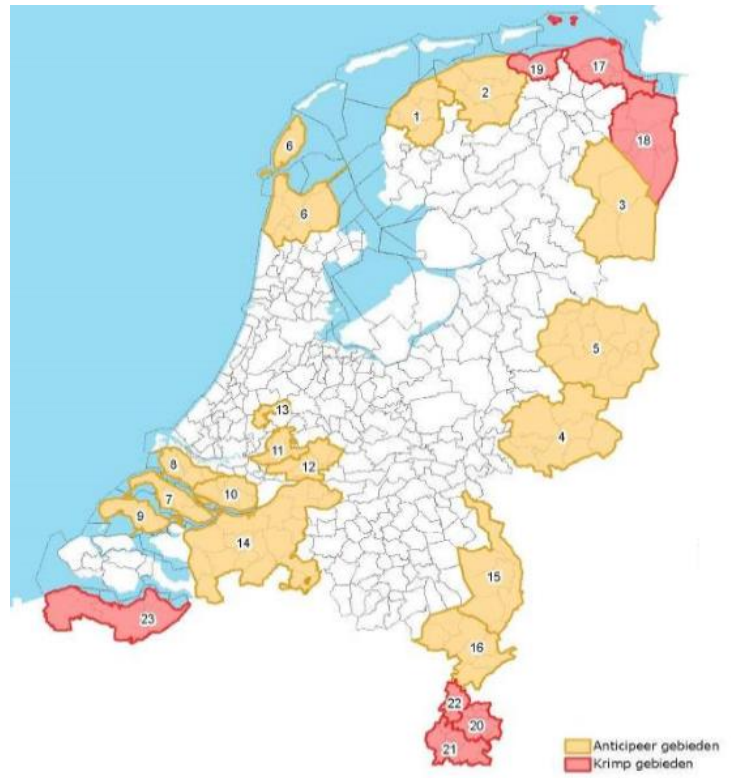
Kwaliteit van het interview

Om de kwaliteit van het interview te bepalen is gekeken naar de functie van de geïnterviewde en de opzet van het interview. De drie experts hebben ongeveer dezelfde functie binnen hun provincie. Hierdoor is een vergelijking tussen de drie provincies makkelijker te maken. Dit omdat de experts ongeveer evenveel over het krimpbeleid in hun provincie weten. Daarnaast is de kennis die ik heb opgedaan in de interviews zeer recent voor dit onderzoek, waardoor dit nogmaals een goede aanvulling is op de beleidsdocumenten.

■ Krimpgebieden
■ Anticipergebieden

Figuur 3. Links: Krimpkaart 2015

Rechts: Krimpkaart 2011

Casebeschrijvingen

In deze paragraaf wordt opeenvolgend een profiel geschetst van drie krimp provincies in Nederland. Dit zijn tevens mijn drie cases. In deze scriptie zal alleen gebruik worden gemaakt van de krimpregio's zoals die gedefinieerd zijn in 2011 (zie figuur 3). De drie provincies die bij deze krimpregio's horen kunnen hierdoor het beste vergeleken worden. Ze zijn namelijk tegelijkertijd benoemd tot 'krimp provincie'. Per krimpregio in de provincies zullen een aantal karakteristieken worden genoemd zodat een duidelijk beeld ontstaat van de krimpregio's. Voor extra informatie en tabellen met gegevens van de gemeenten in de krimpregio's wordt verwezen naar bijlage 1.

Groningen

Groningen telt 23 gemeenten en heeft 583.942 inwoners. (CBS, 2015). De provincie ligt in het noordoosten van het land en grenst aan Duitsland. Groningen kent 12 krimpende gemeenten verdeelt over drie krimpregio's, Eemsdelta, Oost-Groningen en de Marne. In totaal wonen in de Groningse krimpregio's 221800 inwoners. Dit in een gebied van zo'n 1500 vierkante kilometer. De bevolkingsdichtheid in het totale gebied is laag: 148 mensen per vierkante kilometer. De totale bevolking zal in Oost-Groningen dalen met 9%, van 151.900 in 2008 tot 138.900 in 2025 (₃Dijkstal & Mans, 2009).

Limburg

Limburg telt 33 gemeenten. Limburg heeft 1.117.941 inwoners. (CBS, 2015). Limburg kent 18 krimpende gemeenten verdeelt over drie krimpregio's, Parkstad, Maastricht Mergelland en Westelijke Mijnstreek. In totaal wonen in de Limburgse krimpregio's 601.369 inwoners. Dit in een gebied van zo'n 660 vierkante kilometer. De bevolkingsdichtheid in het totale gebied is relatief hoog: 910 mensen per vierkante kilometer. Het landelijk gemiddelde is 501 mensen per vierkante kilometer. In Parkstad zal in de periode 1995 – 2040 de bevolking met 29,5% dalen, van 254.000 naar 180000 (₁Dijkstal & Mans, 2009).

Zeeland

Zeeland telt 13 gemeenten en heeft 380.726 inwoners. (CBS, 2015). Zeeland heeft drie krimpende gemeenten, deze vormen gezamenlijk de krimpregio Zeeuws-Vlaanderen. In totaal wonen in Zeeuws-Vlaanderen 105.627 inwoners. De gemeenten in Zeeuws-Vlaanderen zijn relatief groot. Het totale gebied beslaat 747,58 vierkante kilometer. De bevolkingsdichtheid in het totale gebied is laag: 141 mensen per vierkante kilometer. De prognoses van verschillende onderzoeksbureaus verschillen, de een zegt dat de bevolking in Zeeuws-Vlaanderen gaat dalen en de andere dat de bevolking tot 2025 nog stijgt. Per gemeente zijn ook grote verschillen. Tot 2040 zal de bevolking en het aantal huishoudens structureel gaan dalen. (₂Dijkstal & Mans, 2009).

Resultaten

Wat was het beleid van de provincies Groningen, Limburg en Zeeland met betrekking tot voorzieningen in de desbetreffende topkrimpregio's?

In deze paragraaf zullen per provincie eerst de belangrijkste punten met betrekking tot voorzieningen uit de omgevingsplannen van Groningen 2006, Limburg 2006 en Zeeland 2006 genoemd worden. Vervolgens wordt dit per provincie aangevuld met analyses van het Topteam krimp, Dijkstal & Mans (2009). In tabel 3 zal tot slot een scorelijst van een aantal punten volgen die in deelvraag 2 zullen worden besproken.

Groningen 2006

In het hoofdstuk 'regioperspectieven' wordt per regio een perspectief geschetst tot aan 2030. De provincie Groningen wil inzetten op een sterke economische groei: "Oost-Groningen is een dynamisch gebied. De economie bloeit, vooral door de groei van de zakelijke dienstverlening, de industrie in de centrumgemeenten en de landbouw" (p.92). "Winschoten heeft een sterke centrumfunctie met een breed assortiment woningen en voldoende werkgelegenheid" (p.92). Er wordt dus op groei ingezet, ook voor de huidige krimpregio's wordt over nieuwbouw gepraat. De provincie geeft aan dat er op het gebied van voorzieningen een schaalvergroting plaats vindt, voorzieningen worden steeds meer samengebracht in grote kernen. Hiermee daalt het verzorgingsniveau. "De trend tot schaalvergroting van zowel commerciële als niet-commerciële voorzieningen wordt versterkt doordat steeds minder mensen op de voorzieningen in de kleine dorpen aangewezen zijn" (p.20). In dit omgevingsplan wordt voor een concentratie van wonen en werken in stedelijke centra en centrumkernen gekozen. De provincie wil echter zorgen dat de dorpen niet op slot worden gezet. Ze ziet beperkte woningbouw hierin als mogelijke oplossing voor het behoud van voorzieningen en leefbaarheid, ook al wordt het steeds moeilijker om de voorzieningen in kleine dorpen in stand te houden. Een duidelijke andere oplossing voor het verdwijnen van voorzieningen wordt niet genoemd. Activerende voorzieningen zoals dorpshuizen zullen in stand moeten worden gehouden. Vergrijzing is een fenomeen dat de provincie ook in Groningen ziet gebeuren. Hierbij geldt, dat ouderen voorzieningen en vervoer binnen handbereik willen zien, om zo zelfstandig te kunnen blijven. De link tussen het verdwijnen van voorzieningen (door bevolkingsdaling, dan wel door schaalvergroting) en een grotere vraag naar nabijheid van voorzieningen door vergrijzing legt de provincie in het omgevingsplan niet.

- *Aanvullingen vanuit het Topteam krimp (3Dijkstal & Mans, 2009):*

Er is nog geen Provinciaal actieplan Krimp opgesteld. Het is nog niet duidelijk welke bijdrage de provincie Groningen kan leveren op het terrein van onderwijs. ('Dé OnderwijsAgenda' van de provincie Zeeland en de 'Taskforce Onderwijs en Demografische Omslag' in Limburg). Twee bestuurlijke samenwerkingen in Groningen: Pact regio Eemsdelta en samenwerking Oost-Groningen. Samenwerkingsvorm Eemsdelta is nog niet adequaat genoeg om de krimpopgave succesvol aan te pakken. In de rapportage 'Krimp in Groningen' (juni 2009) signaleert de provincie Groningen dat de krimpregio's in Noordoost- en Oost-Groningen risico lopen om terecht te komen in een neerwaartse spiraal. Hierin staat onder meer het volgende: "Voorzieningen staan onder druk. Daling van het aantal inwoners betekent dat voorzieningen de deuren moeten sluiten. De dunbevolktheid van bepaalde krimpgebieden betekent dan lange afstanden tot voorzieningen" (p.17). Met het rapport 'Krimp in Groningen' (juni 2009) pakt de provincie Groningen het onderwerp bevolkingsdaling actief op. De provincie initieert het debat en bevordert de bewustwording van krimp en de gevolgen daarvan.

Limburg 2006

In de inhoudsopgave van het omgevingsplan wordt krimp niet specifiek benoemd, wel is er een paragraaf in het hoofdstuk 'ontwikkelingen en uitdagingen' aan bevolkingsdaling geweid. In het omgevingsplan erkent de provincie dat ze te maken heeft met krimp, Limburg loopt hierin duidelijk voor op andere provincies in Nederland. Al sinds 1997 kent Zuid-Limburg (de locatie van de drie topkrimpregio's in Limburg) een bevolkingsdaling. Ook wordt in het omgevingsplan ingegaan op de begrippen vergrijzing en ontgroening waar de provincie mee te maken heeft/krijgt. Met betrekking tot de woningvoorraad voorziet de provincie een duidelijke rol als regisseur, op boven regionaal niveau, op de afstemming van ontwikkeling en omvorming hiervan. Ondanks de krimp zet de provincie in op het bevorderen van de economische groei. Over voorzieningenbeleid wordt niet veel gesproken in het omgevingsplan. De provincie noemt als taak de bereikbaarheid van voorzieningen te verbeteren door regionaal openbaar vervoer. Een aantal grote kernen als Gulpen, Valkenburg en Vaals in de krimpregio's hebben een verzorgende functie voor het omringende platteland op terreinen als onderwijs, zorg en cultuur. Over de plattelandskernen wordt het volgende gezegd: "Het in standhouden van winkels en publiekvoorzieningen in plattelandskernen vraagt de nodige aandacht, net als de bereikbaarheid per openbaar vervoer zodat sociaal-culturele voorzieningen (ook in de stadsregio's) goed bereikbaar zijn" (p.3.3-8/3.3-9). Voor plattelandskernen is het groeibeleid terughoudend vanwege verstedelijking en (verwachte) bevolkingsomvang.

- *Aanvullingen vanuit het Topteam krimp (Dijkstal & Mans, 2009):*

"In de Regio Parkstad is niet langer sprake van ontkenning van het vraagstuk van bevolkingsdaling. De regio accepteert de demografische ontwikkelingen als gegeven en geeft aan te willen anticiperen op gebieden als onderwijs, wonen, zorg en arbeidsmarkt, om zo woningvoorraad en voorzieningen aan te passen aan de nieuwe bevolkingsomvang en de veranderende samenstelling van de bevolking. Dit betekent dat de partners in deze regio zich niet richten op hoe bevolkingsdaling tegen te gaan of te keren, maar op hoe de gevolgen van bevolkingsdaling ondervangen kunnen worden"(p.17).

Ook Limburg pakt het onderwerp bevolkingsdaling actief op. De provincie heeft initiatief genomen tot meerdere rapporten en heeft meerdere programma's opgesteld:

- 'Krimppijn; aanval op de gevolgen van krimp voor het onderwijs'
- 'We zijn wat we delen: wij zijn Parkstad!'
- 'Krimp als kans'
- Limburg TransforMEERT'
- 'Demografische Proefregio Limburg: Ruimte voor vernieuwing'

In het provinciaal economisch beleid komt het onderwerp bevolkingsdaling dan weer nauwelijks naar voren, zo meldt het Topteam.

Zeeland 2006

In de inhoudsopgave van het omgevingsplan wordt krimp niet specifiek benoemd. De toekomstige demografische ontwikkelingen zijn in het omgevingsplan wel erkent en beschreven in het hoofdstuk over maatschappelijke opgaven voor het omgevingsbeleid. De provincie geeft vooral aan dat ze inzet op gematigde bevolkingsgroei. Schaalvergroting, zo geeft de provincie aan, "vraagt op het lokale niveau om maatwerk in het zoeken naar nieuwe vormen van voorzieningen en zorg voor de minder mobiele en kwetsbare groepen. Op het provinciale niveau gaat het om het optimaliseren van het voorzieningenniveau, steden die elkaar aanvullen en samenwerking tussen stad en platteland" (p.14). De provincie zegt dat door de schaalvergroting voornamelijk voorzieningen in Zeeuwse dorpen onder druk komen te staan. Ook door daar meer woningen te bouwen gaat het in de ogen

van de provincie niet lukken om een basisniveau aan (commerciële) voorzieningen in stand te houden. Ook door een teruglopende bevolkingsomvang zal draagvlak voor voorzieningen in de provincie verminderen zegt de provincie. Een duidelijke oplossing voor dit vraagstuk wordt niet gegeven. Wel is een van de uitgangspunten van de provincie dat wonen, werken en voorzieningen gebundeld moeten worden.

- *Aanvullingen vanuit het Topteam krimp (2Dijkstal & Mans, 2009):*

“De provincie Zeeland heeft in samenwerking met de Zeeuwse onderwijsinstellingen, bedrijven en jongeren ‘Dé OnderwijsAgenda 2008 - 2011’ opgesteld. De provincie kiest voor een stimulerende en faciliterende rol en neemt zo nodig de regierol op zich. Echter, de begrippen ‘demografische ontwikkeling’ of ‘bevolkingsdaling’ komen in ‘Dé OnderwijsAgenda’ niet aan de orde” (p.22).

Ook de provincie Zeeland pakt het onderwerp bevolkingsdaling actief op met publicaties:

- “Nieuw! Zeeland”
- “Onverkende paden”
- “Op pad”

-	Groningen	Limburg	Zeeland
Thema krimp in omgevingsplan	+/-	+/-	+/-
Bewustwording krimp vergroten (provincie)	+	+	+
Begeleiden i.p.v. bestrijden (provincie)	-	+/-	-
Samenwerking stimuleren (provincie)	0	0	0
Samenwerking tussen gemeenten in krimpregio's	-	+/-	0
Strategie voor voorzieningen	-	-	-

Tabel 3. Hoe scoren provincies op punten uit deelvraag 2.

+ = Goed/veel
 +/- = Middelmattig
 - = Slecht/weinig
 0 = Onbekend

Wat zijn aanbevelingen vanuit literatuur voor het omgaan met krimp met betrekking tot voorzieningen door provincies?

Er zijn op verschillende gebieden aanbevelingen gedaan. Een belangrijke bron van aanbevelingen komt van Dijkstal & Mans (2009), in dit hoofdstuk aangeduid als het Topteam. Het Topteam heeft elke krimpprovincie afzonderlijk geanalyseerd. Uit de analyses van het Topteam zijn aanbevelingen gekomen, die te maken hebben met voorzieningen in krimpgebieden. Deze worden in dit hoofdstuk genoemd. Vervolgens is ook uit andere bronnen nagegaan wat aanbevelingen zijn. Alleen de aanbevelingen die een raakvlak hebben met de rol voor de provincie zijn meegenomen. Het is in deze paragraaf niet van belang of de aanbevelingen voor de specifieke krimpregio's al zijn meegenomen in het beleid of niet (ook in de vorige paragraaf kan dit dus al benoemd zijn). Het kan ook zijn dat de aanbevelingen wel al zijn toegepast in een aantal krimpregio's en nog niet in andere krimpregio's. Het gaat er in dit hoofdstuk om welk beleid vanuit de literatuur wordt aangeraden te volgen met betrekking tot het omgaan met krimp en met voorzieningen in krimpregio's. Voorbeelden zullen wél behoren tot specifieke krimpregio's/krimpprovincies. In tabel 4 staan de aanbevelingen (zonder voorbeelden) nog eens kort opgesomd.

Om op een zo goed mogelijke manier met voorzieningen in krimpregio's om te gaan zijn de volgende punten van belang. Ten eerste hebben provincies een grote rol in het vergroten van de bewustwording van de gevolgen van krimp in hun provincie (PBL, 2010; Derks et al, 2008). Voor de provincie Groningen wordt hierbij door het Topteam een advies gegeven om een Provinciaal Actieplan Krimp op te stellen. Niet alleen in woningmarktbeleid, maar ook in het economisch beleid wordt aangeraden aandacht aan krimp te besteden. Verder wordt door onderwijsinstellingen, zorginstellingen en corporaties op het schaalniveau van de regio een aanpreekpunt verwacht voor overleg over de gevolgen van bevolkingsdaling (Dijkstal & Mans, 2009). Bovendien helpt dit een speelveld zonder krachtige regie te voorkomen. In Limburg ontbreekt zo'n aanspreekpunt op het moment van schrijven (2009) nog, zo wordt aangegeven door onderwijsinstellingen. In het toekomstige beleid moet meer worden ingezet op het anticiperen en begeleiden van krimp, het bestrijden ervan moet worden losgelaten (PBL, 2010). Een strategie voor voorzieningen met een dalend draagvlak is het concentreren van de voorzieningen (EIB, 2012). Dit is een strategie die hoort bij het begeleiden van krimp (PBL, 2010). Het is hierbij zaak "een voldoende, divers en kwalitatief aanbod te realiseren" (van Dam et al. 2006, p.148). "Voorzieningen moeten juist zoveel mogelijk worden geconcentreerd, zodat ze kunnen profiteren van elkaars nabijheid" (Buitelaar 2015, p.1). Een nadeel van deze strategie is dat voorzieningen gemiddeld op grotere afstand komen te liggen (EIB, 2012). Het faciliteren van infrastructuur en bereikbaarheid is hiervoor benodigd geeft het Topteam aan. Een strategie voor groeisectoren als de zorg is het benutten van leegstand (EIB, 2012).

Een aantal belangrijke aanbevelingen gaan over samenwerking. Wanneer gemeenten regionaal onvoldoende afstemmen, ligt er een rol voor de provincie (Derks et al, 2008). Samenwerking dient door de provincie zoveel mogelijk proactief gestimuleerd te worden. "Vraagstukken die bevolkings- en huishoudensdaling met zich meebrengen, vereisen een constructieve en niet-vrijblijvende samenwerking op regionaal schaalniveau" (Dijkstal & Mans 2009, P.38). Niet alleen het bevorderen van samenwerking door en met partijen maar ook het samen brengen van partijen is belangrijk. Ook dienen bijbehorende samenwerkingsvormen adequaat ingericht te worden. Zo moeten de provincie Groningen en de gemeenten in de Eemsdelta dit verbeteren om te komen tot hun, in het Pact Regio Eemsdelta afgesproken, woon- en leefbaarheidsplan. Voor Zeeland wordt geadviseerd de samenwerking tussen krimpgemeenten en provincie te versterken door een stuurgroep in het leven te roepen. Wat uit deze voorbeelden duidelijk moet zijn is dat de samenwerking tussen gemeenten verder versterkt moet worden en dat hierbij een rol voor de provincie is weggelegd. Voor de krimpregio's dienen integrale gebiedsvisies te worden ontwikkeld die anticiperen op de gevolgen van

bevolkingsdaling op de langere termijn en onder andere aandacht besteden aan de thema's zorg en onderwijs (Dijkstal & Mans, 2009). In samenwerking met onderwijs- en zorginstellingen moet hiervoor in beeld worden gebracht welke voorzieningen nodig zijn op welk schaalniveau. Knelpunten, zoals regelgeving, op deze beleidsterreinen moeten door partijen gezamenlijk worden geïnventariseerd. Regelgeving voor krimpregio's in Nederland pakt vaak anders uit dan voor groeiregio's. Bijvoorbeeld financiering van gezondheidszorg wordt vaak gedaan op basis van gemiddelden, in Groningen werkt dit belemmerend (Dijkstal & Mans, 2009). Bovendien is ruimte in regelgeving nodig om creatieve en lokale maatwerkoplossingen te kunnen invoeren. Provincies zouden zich moeten richten op het wegnemen van belemmeringen (PBL, 2010). Ook wordt aangeraden een financieel overzicht van de gevolgen van bevolkingsdaling voor de thema's onderwijs, zorg en welzijn te maken. Verder wordt aangeraden dat gevolgen van krimp op beleidsterreinen als economie, zorg en welzijn, mobiliteit, onderwijs, kunst en cultuur meegenomen worden in het provinciaal beleid. Voor Limburg en Zeeland raadt het Topteam grensoverschrijdende samenwerking aan. Dit biedt namelijk kansen voor het delen van maatschappelijke voorzieningen met België/Duitsland. Het gaat om grensoverschrijdende samenwerking op de gebieden woningmarkt, arbeidsmarkt, economie, onderwijs, kennis, zorg, verbindingen en infrastructuur. Op het moment van schrijven (2009) zijn de barrières op cultureel en wettelijk gebied echter nog erg groot.

	Schaalniveau (Regio of Provincie)
Aanbeveling	
Bewustwording krimp vergroten (ook in economisch beleid)	Provincie
Van 'bestrijden naar begeleiden' stimuleren	Provincie
Een aanspreekpunt op het regionaal niveau	Regio
Concentreren voorzieningen met dalend draagvlak	-
Benutten leegstand voorzieningen met toenemend draagvlak	-
Faciliteren infrastructuur en bereikbaarheid	Regio/Provincie
Samenwerking stimuleren	Provincie
Samen brengen van partijen	Provincie
Samenwerkingsvormen adequaat inrichten	Regio
Integraal in beeld brengen welke voorzieningen nodig zijn op welk schaalniveau	Regio
Knelpunten (gezamenlijk) inventariseren	Regio
Financieel overzicht op verschillende thema's maken	Regio
Gevolgen van krimp op verschillende beleidsterreinen meenemen in provinciaal beleid	Provincie
Grensoverschrijdende samenwerking (Limburg/Zeeland)	Regio/Provincie

Tabel 4. Overzicht aanbevelingen

Wat is het huidige beleid van de provincies Groningen, Limburg en Zeeland met betrekking tot voorzieningen in de desbetreffende topkrimpregio's?

In deze paragraaf zullen per provincie eerst de belangrijkste punten uit de huidige omgevingsplannen van de desbetreffende provincie genoemd worden. Vervolgens volgt steeds een stuk waarin de gehouden interviews besproken worden. In het laatste algemene stuk wordt geschreven over punten uit de interviews die gezamenlijk behandeld kunnen worden zodat bijvoorbeeld niet drie keer hetzelfde wordt genoemd. In tabel 5 zal tot slot een scorelijst van een aantal punten volgen die in deelvraag 2 zijn besproken.

Groningen

Omgevingsplan (2016)

In het ontwerp omgevingsplan 2016 van Groningen is veel aandacht voor krimp en de gevolgen hiervan. 'Groei en krimp' wordt genoemd als een van de vijf provinciale opgaven naast 'gaswinning', 'energyport', 'regio Groningen-Assen' en 'Waddenkust'. De provincie geeft aan dat een bevolkingsdaling leidt tot een kwetsbare voorzieningenstructuur. Een groeiende stad als Groningen met veel voorzieningen krijgt hierdoor een grotere betekenis, net als een aantal (grotere) kernen, voor het omliggende gebied. De leefbaarheid komt in het omliggende krimpende gebied onder druk te staan. De provincie vindt dat een goede bereikbaarheid van dit buitengebied in grote mate bijdraagt aan de leefbaarheid. Voorzieningen zullen zich steeds meer in grotere kernen gaan concentreren, voor kleine dorpen wil de provincie voorzieningen bereikbaar houden: "We sturen op een leefbare provincie met bereikbare voorzieningen voor iedereen" (p.33). Door krimp ziet de provincie in dat er ook bereikbaarheidsvraagstukken zullen optreden. Traditioneel busvervoer met vaste frequenties zal bijvoorbeeld niet meer gehandhaafd kunnen worden. Naar de bereikbaarheid van (boven)lokale voorzieningen in krimpregio's zal samen met de provincies Friesland en Drenthe onderzoek gedaan worden. Voor voorzieningen is in een speciale paragraaf geformuleerd waar de provincie samen met de gemeentes op in wil zetten. De belangrijkste punten hieruit zijn: "Concentratie van winkel-, welzijns-, zorg- en onderwijsvoorzieningen in de centrumgebieden; het maken van keuzes welke voorzieningen in welke centrumgebieden geconcentreerd worden" (p.34). Verder biedt de provincie veel ruimte voor initiatieven om leefbaarheid te versterken vanuit de provincie. Want er wordt geschreven dat de complexe vraagstukken verbonden aan krimp vragen om maatwerk. Maatwerk vraagt weer om samenwerking. "Door samenwerking met medeoverheden en andere partijen en het leveren van maatwerk willen wij onze doelen bereiken"(p.11). Door de ervaring en kennis die de provincie heeft opgedaan kan ze hierin bijdragen.

Interview

Krimp wordt in de gemeente Groningen niet meer als negatief verhaal gezien. Krimp is een gegeven. Samenwerking staat hoog op de agenda bij de provincie. Krimp moet regionaal opgepakt worden, anders ontstaat er concurrentie tussen gemeenten op het gebied van voorzieningen. Voor elke krimpregio is daarom een woon- en leefbaarheidsplan gemaakt met veel partijen die met krimp te maken krijgen. In Oost-Groningen is dit nog niet gebeurd en wordt het als lastig ervaren om regionaal afspraken te maken. Om te komen tot plannen heeft de provincie een faciliterende en stimulerende rol opgepakt. "We zijn dus niet de genen die sturen van bovenaf die zeggen zo moet het. Dat werkt ook echt niet. Maar partner om het samen te doen. Dat is moeilijk en lastig en een moeilijk proces." Voor Groningen heeft de provincie een agenda krimpbeleid (2015-2020) opgesteld. Deze agenda neemt recente ontwikkelingen mee in het beleid en beschrijft wat de provincie wil bereiken (Provincie Groningen, 2015). Provincies gaan officieel niet meer over onderwijs en zorg. Ze hebben er ook de verantwoordelijkheid niet meer over. Over het onderwijs of zorg gaan de schoolinstellingen en

zorginstellingen zelf. Over de gebouwen gaat de gemeente. De provincie wil echter wel graag meepraten over deze thema's. De provincie kan partijen namelijk heel goed bij elkaar brengen. In het voorbeeld over het nieuw te bouwen ziekenhuis werd ook aangegeven dat de locatie niet van bovenaf bepaald wordt maar dat dit door partijen samen gebeurt. De enige voorwaarde die de provincie kan en wil geven is dat het ziekenhuis in een stedelijk gebied kwam te liggen, zodat de bereikbaarheid gewaarborgd kan worden. Over het verliezen van een laatste voorziening in het dorp wordt gezegd dat de leefbaarheid hierdoor niet minder wordt. Als je iets verliest kom je in een rouwproces, maar na een tijdje kom je er overheen. Als de laatste voorziening in z'n soort verdwijnt in een dorp is dit dus geen groot probleem. "Onze visie is zorg dat je kwalitatief goed onderwijs hebt wat je goed kan bereiken. Daar gaat het om. En dan rij je maar vier kilometer voor goed onderwijs, bovendien kan je dan tenminste nog blokjes voetbal doen. Wat moet je in je eentje op een school voor twintig kinderen." De provincie acht het echter wel van belang dat er in elk dorp nog een plek is om elkaar te ontmoeten en dat een voorziening deze functie invult. Om dit te bereiken helpt de provincie dan ook actief mee.

Limburg

Omgevingsplan (2014)

Het omgevingsplan is voornamelijk gericht op grensoverschrijdende samenwerking en groei van de economie. De ambitie van Limburg is als volgt: "een voortreffelijk grensoverschrijdend leef- en vestigingsklimaat, dat eraan bijdraagt dat burgers en bedrijven kiezen voor Limburg: om ernaartoe te gaan en vooral ook om hier te blijven" (p.10). "De opgave is niet langer gericht op kwantitatieve groei, maar vooral op kwalitatieve groei" (p.18). Duidelijke kansen ziet de provincie in grensoverschrijdende relaties met Luik, Hasselt, Genk en met name Aken. Aken is de meest nabijgelegen dichtbevolkte regio, met een al krachtige en groeiende kenniseconomie. De provincie zet vooral in op het aantrekken van nieuwe mensen in de provincie. Het thema krimp wordt nauwelijks behandeld in dit stuk. Wel ziet de provincie dat ze te maken heeft met een sterke vergrijzing waardoor wensen op het gebied van wonen, bereikbaarheid en voorzieningen zullen veranderen. Door de sterke ontgroening probeert de provincie jongeren, kenniswerkers en arbeidsmigranten te "binden en te boeien" (p.18). De provincie ziet Zuid-Limburg als een samenhangend stedelijk netwerk, waarin reisafstanden kort zijn. Door de schaalvergroting van voorzieningen moeten inwoners van steden, kernen of gemeenten vaker reizen binnen het netwerk naar grotere kernen voor bepaalde voorzieningen. Bij de locatiekeuze van grotere onderwijs- en zorginstellingen moet in de toekomst worden aangehaakt op bestaande netwerken. Deze voorzieningen moeten dus voornamelijk geconcentreerd worden in grotere kernen zodat ze goed bereikbaar zijn. De clustering van voorzieningen sluit aan bij een duidelijke keuze voor verstedelijking. De koers die gemeenten voerden van het realiseren van een goede verspreiding van voorzieningen moet verlegd worden geeft de provincie aan. Ook al zou de provincie het voorzieningenniveau het liefst zoveel mogelijk behouden in kernen en wijken, dit is niet langer vol te houden. Hierdoor ontstaat namelijk een versnipperde voorzieningenstructuur met onderlinge concurrentie. "Opschaling van bepaalde voorzieningen, zoals sporthallen, cultuur- en onderwijsinstellingen, lijkt onontkoombaar om een verantwoorde exploitatie en kwaliteit te handhaven" (p.115). Toch wil de provincie in elke wijk en ieder dorp minstens één voorziening behouden, zoals een school, dorps huis, of sportaccommodatie, die dient als ontmoetingsplek.

Interview

Mede door krimp is in Parkstad snel het besef gekomen dat samengewerkt moest worden en is samenwerkingsverband Parkstad ontstaan. Op het gebied van voorzieningen is te zien dat het er duidelijk minder worden. Ze voegen zich samen. Niet alleen voorzieningen in dezelfde categorie

voegen zich samen maar ook verschillende typen voorzieningen worden geclusterd zoals een school en een sportzaal. De provincie draagt bij door processen te faciliteren. Verder vindt de provincie dat herindelen op zo laag mogelijk niveau moet gebeuren. Wanneer gemeenten er niet uitkomen en zaken bovenregionaal worden dient de provincie een rol te spelen. Een methode die in de provincie gebruikt wordt om objectief in beeld te brengen hoe de toekomst van voorzieningen in de regio eruit ziet en om keuzes te maken is de transitieatlas. Deze is ontwikkeld door Public Result, dus niet door de overheid zelf. De provincie is wel betrokken bij het proces van dit instrument. Limburg gaat voor grensoverschrijdende samenwerking. Zo gaat de gemeente Vaals in krimpregio Maastricht-Mergelland huizen bouwen voor studenten uit Aken. De provincie probeert de barrières die deze samenwerking bemoeilijken zoveel mogelijk te slechten.

Zeeland

Omgevingsplan (2012)

Het woord krimp wordt in het omgevingsplan slechts drie keer genoemd. Over krimpregio's in Zeeuws-Vlaanderen wordt niets geschreven. In de integrale visie op Zeeland in hoofdstuk 2 wordt wel aangegeven dat bijzondere aandacht nodig is voor veranderingen in de bevolking, zoals vergrijzing en ontgroening. Hierdoor zullen er verschuivingen ontstaan in de vraag en aanbod van arbeidsmarkt, woningvoorraad en voorzieningen. Dit zal vragen om 'tijdige en ingrijpende aanpassingen in omvang en kwaliteit van arbeidsmarkt, woningvoorraad, voorzieningen en bereikbaarheid' (p.6). Omdat het Zeeland vooral bestaat uit kleinere woonkernen vindt de provincie het van belang dat de kwaliteit en bereikbaarheid specifieke aandacht nodig hebben. Zeeland probeert de bereikbaarheid met voorzieningen buiten Zeeland, die Zeeland zelf niet kan bieden, te optimaliseren. Om een goed voorzieningenniveau te behouden stimuleert de provincie op intergemeentelijke samenwerking. "Het bieden van een goede kwaliteit van voorzieningen is daarbij belangrijker dan de fysieke nabijheid" (p.34). "Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de lokale voorzieningen. Op bovengemeentelijk niveau draagt een adequaat voorzieningenpatroon bij aan de leefbaarheid en aan de aantrekkelijkheid van een regio. De Provincie vraagt daarom gemeenten in regioverband een masterplan voorzieningen op te stellen (dit masterplan ligt inmiddels klaar). Hierin worden de demografische ontwikkelingen en de te verwachten vraag in beeld gebracht en kunnen gemeenten in overleg met maatschappelijke organisaties en burgers gezamenlijk beleid voor de lange termijn ontwikkelen. Via het leefbaarheidsbeleid wordt het huidige voorzieningenbestand geïventariseerd en het antwoord gegeven op de vraag hoe een kwalitatief en toekomstbestendig voorzieningenniveau eruit ziet." (p.34).

Interview

In heel Zeeland is vooral te zien dat basisscholen sluiten, later zal zich dit door gaan zetten richting het voortgezet onderwijs. De provincie heeft te maken met veel lange afstanden en veel water, dit wordt gezien als probleem voor het onderwijs. Dit is vooral lastig met Mbo-opleidingen die niet overal gegeven kunnen worden. Met grotere voorzieningen als het hoger onderwijs en ziekenhuis zorg bemoeit de provincie zich wel. Maar de provincie heeft in principe niks te vertellen hierover. De provincie houdt zich duidelijk niet bezig met voorzieningen op lokaal niveau. Dit wordt aan gemeenten overgelaten. De provincie kent ook geen specifiek beleid voor de krimpregio/anticiperregio's. Ze zet in op de samenhang in de opgaven, en op een sector overstijgende en verbindende rol. Voor Zeeuws-Vlaanderen is wel een masterplan voorzieningen medegefinancierd en geïnitieerd door de provincie. De regio moet dit zelf uitvoeren. Tot zover is dit niet gebeurd. Er gebeurt per gemeente veel. Samenwerking tussen de drie gemeentes in de krimpregio is echter lastig. De regio zien de vraagstukken wel degelijk, maar er gebeurt weinig. Als reden wordt het vasthouden aan eigen autonomie samen met de lokale politiek genoemd.

Bovendien verschillen de gemeenten binnen de krimpregio zelf ook. En elke gemeente ziet z'n eigen oplossing in het krimpvraagstuk. Wat er nu wel gebeurt in de regio is dat er gewerkt wordt naar een samenwerkingsagenda met een beperkt aantal punten. Op het niveau van voorzieningen zou hier eigenlijk op regionaal niveau gekeken moeten worden. "Aan de andere kant denk ik persoonlijk, dan is eigenlijk de problematiek nog niet erg genoeg". Dit zou een reden kunnen zijn dat dit nog niet gebeurt. De provincie kan het krimp onderwerp agenderen, ze kunnen kennis delen en processen in gang zetten en faciliteren. Maar de regio moet het zelf doen. De provincie neemt de rol niet op zich om samenwerking af te dwingen.

Algemeen

De provincies komen regelmatig samen voor het onderwerp krimp. Deze samenwerking vindt elk van de drie provincies zeer waardevol. Ondanks de verschillen tussen de provincies, elke provincie heeft z'n eigen identiteit, leren ze van elkaars problemen en van hoe ze dingen aanpakken. Bovendien vinden ze de lobby die gezamenlijk naar het rijk wordt gevoerd van groot belang. Door deze lobby kunnen de provincies het thema bevolkingsdaling blijvende agenderen bij het Rijk. Met de toetreding van Gelderland en Friesland als nieuwe krimp provincies zijn de drie onderzochte provincies alleen maar blij. Met zijn vijven is de lobby richting Den Haag namelijk een stuk sterker. De lobby richt zich momenteel voornamelijk op particulier woningbezit omdat dit in elke provincie een probleem is. Verder richt de lobby zich op nationale regelgeving die in krimpgebieden negatiever uitpakt dan in andere gebieden in Nederland.

De omgevingswet zien de provincies niet als een probleem. Hoe de omgevingswet precies gaat uitwerken is bij de provincies nog onbekend. Ze beogen dat de provincie niet veel anders gaat doen dan ze nu al doet. De omgevingswet stimuleert het faciliteren en samenwerken in plaats van sturend van bovenaf. Voor initiatieven van onderop en voor gemeenten komt meer ruimte. De houding naar de gemeenten verandert, dit is nu al grotendeels gebeurd. Er wordt meer losgelaten en er is meer sprake van vertrouwen. "De omgevingswet neemt belemmeringen voor de transitie van krimpgebieden weg en geeft meer bestuurlijke afwegingsruimte voor het maken van keuzes" (bijlage 5., p.62).

	Groningen	Limburg	Zeeland
Thema krimp in omgevingsplan	+	-	-
Bewustwording krimp vergroten (provincie)	+	+	+
Begeleiden i.p.v. bestrijden (provincie)	+	+/-	+
Samenwerking stimuleren (provincie)	+	+	+
Samenwerking tussen gemeenten in krimpregio's	+/-	+	-
Strategie voor voorzieningen	+	+	+

Tabel 5. Hoe scoren provincies op punten uit deelvraag 2.

+ = Goed/veel
 +/- = Middelmatig
 - = Slecht/weinig
 0 = Onbekend

Conclusies

In dit hoofdstuk worden conclusies getrokken uit de resultaten. Verder worden verschillen en overeenkomsten tussen provincies aangekaart. Dit gebeurt aan de hand van de deelvragen.

Alle provincies signaleerden krimp in een vroeg stadium en pakten dit actief op door het schrijven van rapporten over (toekomstige) bevolkingsdaling. De provincie Groningen wou dorpen leefbaar houden in het eerste omgevingsplan 2006. Ook al zouden voorzieningen in dorpen verdwijnen, toch probeerde de provincie ze zoveel mogelijk te behouden. In Limburg is hetzelfde te zien in het omgevingsplan 2006. In deze tijd is de regio wel al bereid te willen begeleiden. In Limburg was de krimp het eerste. Zeeland zet in het omgevingsplan 2006 in op gematigde bevolkingsgroei. Ook al waren de provincies bezig met de bewustwording van krimp, in bovenstaande omgevingsplannen gingen ze er minder goed mee om. Uit de literatuur blijken de volgende aanbevelingen geschikt om met voorzieningen in krimpregio's om te gaan: Om zo goed mogelijk met krimp om te gaan moet krimp worden begeleid. Het doorgaan met bewustwording en het stimuleren van samenwerking zijn duidelijke taken van de provincie die ze moet blijven vervullen. Om met voorzieningen in krimp om te gaan is na het bovenstaande een integraal overzicht nodig van wat er door krimp met alle voorzieningen in een regio gaat gebeuren en wat knelpunten zijn. Voorzieningen zullen geconcentreerd moeten worden. Bovendien moeten gevolgen van krimp op verschillende beleidsterreinen worden meegenomen in provinciaal beleid, ook voor de beleidsterreinen die te maken hebben met maatschappelijke voorzieningen.

In het huidige beleid doen provincies meer met de aanbevelingen uit deelvraag twee dan in vroeger beleid. Alle provincies zien in dat voorzieningen zich gaan concentreren en geven in hun beleid aan dat concentratie van voorzieningen gepaard moet gaan met een betere bereikbaarheid van de voorzieningen voor het buitengebied. Als de bereikbaarheid namelijk vergroot wordt kan het verzorgingsgebied van een voorziening namelijk ook groter worden, zo bleek al uit het theoretisch kader.

Ondanks kleine verschillen richt het krimp beleid zich tegenwoordig vooral op faciliteren, dit houdt in dat provincies vooral partner zijn geworden. De provincie heeft lijntjes naar het rijk, gemeenten, onderwijs-/zorginstellingen en andere partijen. Het is dus een goede verbinder en kan partijen bijeen brengen. Partijen moeten het voorzieningenvraagstuk zelf oplossen, van boven af sturen werkt niet blijkt uit de interviews. Provincies kunnen, mogen en willen het ook niet zelf doen, want het is de taak van de regio. Bovendien zijn er veel partijen bij verschillende type voorzieningen betrokken. De provincie ziet dus als taak om hierin de partijen te verbinden en om het samen te doen. In Limburg en Zeeland is de provincie actief bezig om grensoverschrijdende samenwerking te bewerkstelligen. Als dit lukt openen zich nieuwe kansen voor de regio. De regio's zijn dus niet alleen bezig met het incasseren van verliezen, ze kijken ook naar manieren om in de toekomst niet compleet leeg te lopen. Het voorzieningenvraagstuk is heel erg context specifiek, tussen provincies zitten namelijk verschillen. Deze verschillen zijn afhankelijk van hoe de krimpproblematiek zich uit, van de mate van vergrijzing, ontgroening en van bevolkingsdaling in het algemeen. Bovendien hangt de hoeveelheid voorzieningen in een gebied ook af van de bevolkingsdichtheid. In Groningen en Zeeland is de dichtheid vergelijkbaar en veel lager dan in Limburg. Wanneer in Limburg voorzieningen verdwijnen zal niet ver hier van af weer een nieuwe voorziening van dezelfde soort staan. Samenwerking proberen de provincies zoveel mogelijk te stimuleren. Samenwerking opleggen dat werkt namelijk niet. In Oost-Groningen en Zeeuws-Vlaanderen loopt de samenwerking niet altijd even goed. Dit komt omdat niet alleen tussen provincies verschillen zitten, ook tussen gemeenten zitten verschillen, de lokale politiek en eigen autonomie spelen hierbij een rol. Eventueel speelt ook het prisoners dilemma uit het theoretisch kader hierbij een rol en zijn gemeenten niet voldoende bekend in de

strategie van begeleiden. Integraal overzichtelijk maken wat er met voorzieningen in regio's gaat gebeuren gebeurd binnen elke provincie (aanbeveling uit deelvraag 2). In twee van de drie krimpregio's in Groningen is door veel partijen een woon- leefbaarheidsplan gemaakt. In Zeeland ligt een masterplan voorzieningen klaar, deze wordt echter niet gebruikt. In de Limburgse krimpregio's is de transitieatlas al gebruikt op het gebied van onderwijs.

Al met al bestaat de rol van de provincie ten opzichte van krimp tegenwoordig voornamelijk uit agenderen, faciliteren, kennis delen, samenwerking bevorderen en processen in gang zetten. Bovendien werken de provincies samen met elkaar, ze lobbyen gezamenlijk richting het rijk voor vraagstukken die in alle regio's spelen. Op het gebied van voorzieningen gebeurt dit (nog) niet, omdat het voorzieningenvraagstuk zo context specifiek is.

In het omgevingsplan van Groningen 2016 is meer aandacht voor krimp gekomen. Krimp heeft nu z'n eigen hoofdstuk. In het omgevingsplan van Limburg 2014 is beleid gericht op het aantrekken van jongeren en kenniswerkers. Over voorzieningen wordt wel aan clusteren gedacht. In het omgevingsplan van Zeeland wordt niet gesproken over krimpregio Zeeuws-Vlaanderen. Alleen Groningen heeft de aanbeveling hierover uit deelvraag 2 dus verwerkt.

Onderwijs en zorg zitten niet meer in het takenpakket van de provincie. Bovenlokale vraagstukken zitten hier echter wel in. Aangezien krimp zo'n soort vraagstuk is, en onderwijs en zorg voorzieningen te maken krijgen met krimp, zouden provincies ten opzichte van krimp best wel wat mogen zeggen over deze beleidsthema's. Zeker naar aanleiding van deelvraag 2 waarin dit wordt aangeraden. Hoe kan ten opzichte van krimp het beste worden omgegaan met deze voorzieningen en wat zijn problemen die kunnen optreden zouden ze kunnen behandelen.

Van de nieuwe omgevingswet wordt verwacht dat deze voor de provincies geen verschil gaat maken. De rol van faciliteren en samenwerken wordt naar verwachting alleen maar bevordert.

Discussie en reflectie

Ik zie een rol voor de provincie om gemeenten beter te laten beseffen dat samenwerking in de toekomst essentieel is. Duidelijker de consequenties van krimp voor gemeenten benoemen in het provinciale beleid kan hier hulpszaam zijn. Het effect van krimp is nu vooral te merken in het primair onderwijs. Dit effect zal echter nog groter worden en doorzetten richting het voortgezet onderwijs. Bovendien zal het ook in andere voorzieningen intreden. Het is daarom slim om dit vraagstuk snel gezamenlijk op te pakken en te beginnen met ruimtelijk herverdelen, ook voor toekomstige krimpprovincies. Door deze samenwerking kan snel een plan worden opgezet om integraal met veel partijen in beeld te brengen wat er met voorzieningen gaat gebeuren. Maar elke krimpregio heeft zijn eigen context en overal zal krimp op een andere manier begeleid moeten gaan worden. Provincies kunnen echter wel van elkaar leren. Dit doen ze al op gebieden als de particuliere woningvoorraad. Elke krimpprovincie heeft nu zijn eigen manier om over voorzieningen na te denken. Toekomstige krimpregio's zouden ervoor kunnen kiezen om een methode van een van de andere krimpregio's te gebruiken en toe te passen op hun eigen provincie. De transitieatlas lijkt hier het meest geschikt voor omdat deze al in meerdere gebieden (krimp of niet) gebruikt wordt. Door deze methode te gebruiken zouden ervaringen van andere gebieden meegenomen kunnen worden, bijvoorbeeld over hoe het proces verliep en/of zelfs wat de uitkomsten zijn. Vervolg onderzoek zal uit moeten wijzen of dit daadwerkelijk zo is, of dat het überhaupt voordelen oplevert om dezelfde methode te gebruiken. Opgemerkt moet worden dat krimp ook binnen voorzieningen de vraag zal veranderen. Binnen de zorg zal naar een kinderafdeling in een krimpregio bijvoorbeeld minder vraag zijn.

Ik heb moeite gehad met het afbakenen van het onderzoek. Het onderwerp krimp is zeer breed en er is al veel over geschreven. Welke theorieën geschikt waren voor dit onderzoek bleek in de beginfase lastig te zijn. Over voorzieningen was juist weinig geschreven voor mijn afbakening, er was weinig concrete literatuur. Toch denk ik dat dit redelijk gelukt is. Naar exacte krimpcijfers/prognoses ben ik niet op zoek gegaan. Duidelijk moet zijn dat de bevolking krimpt/sterker gaat krimpen en dat dit gevolgen heeft/gaat hebben voor voorzieningenniveaus. Voorzieningen zijn veel meer algemeen genoemd dan maatschappelijke voorzieningen. Mijn idee was dat overheden meer te maken hebben met maatschappelijke voorzieningen dan met commerciële voorzieningen en dat maatschappelijke voorzieningen gevoeliger zijn voor krimp dan publieke voorzieningen. Maatschappelijke voorzieningen zouden dan gevoeliger zijn voor invloed van overheden voor ruimtelijke herverdeling dan andere voorzieningen. Hier is echter geen duidelijk resultaat uitgekomen. Voor Groningen is nog een omgevingsplan in 2009 gemaakt. Deze heb ik verwerkt (zie bijlage 7). Uiteindelijk heb ik dit omgevingsplan niet meegenomen in mijn scriptie omdat dit de vergelijkbaarheid met de andere provincies verkleinde. Bovendien stond in dit omgevingsplan niets extra's. De resultaten van dit omgevingsplan zaten tussen de resultaten van de andere omgevingsplannen van Groningen in.

Literatuurlijst

Literatuur

- Atzema, O., Lambooy, J., Rietbergen, van, T., Wever, E. (2009). Locatietheorie: de juiste plek voor een bedrijf. In Atzema, O., Lambooy, J., Rietbergen, van, T., Wever, E. (Red.), *Ruimtelijke economische dynamiek, kijk op bedrijfslocaties en regionale ontwikkeling* (70-76). Bussum: Coutinho.
- Beer, P. de (2011). Hoezo zijn er te veel publieke diensten? *Socialisme en Democratie*, 7/8, 142-149.
- Bernt, M. (2009). Partnerships for demolition: The governance of urban renewal in east Germany's shrinking cities. *International journal of urban and regional research*, 33(3), 754-769.
- Blok, S.A. (2015). *Moties krimpregio's en anticipeerregio's*. Geraadpleegd op 24-11-2015 via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2015/06/29/kamerbrief-over-moties-krimpregio-s-en-anticipeerregio-s>. Den Haag: (BZK) Ministerie van Buitenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Buitelaar, S. (2015). *Onbereikbaarheid voorzieningen dreigt in randgebieden*. Geraadpleegd op 01-11-2015 via <http://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/onbereikbaarheid-voorzieningen-dreigt-in.9482624.lynkx>
- ₁ (CBS) Centraal Bureau voor de Statistiek (2015). *Demografische kerncijfers per gemeente 2015*. Den Haag: CBS.
- ₂ (CBS) Centraal bureau voor de statistiek (15-09-2015). *Geboorte: kerncijfers*. Geraadpleegd op 18-11-2015 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37422ned&D1=35&D2=0,5,10,15,20,25,30,35,40,45,50,55,60,I&HDR=T&STB=G1&VW=T>
- (CBS) Centraal bureau voor de statistiek (2013). *Bevolkingstrends: bevolking van vertrekregio's blijft sociaal-economisch achter*. Centraal bureau van de statistiek.
- Clifford, N., French, S., & Valentine, G., (2010). *Key methods in Geography*. 2e editie. Londen: SAGE Publications.
- Dagblad van het Noorden (2015). *Slechte start aanpak krimp*. Geraadpleegd op 2-10-2015 via <http://www.dvhn.nl/nieuws/groningen/slechte-start-aanpak-krimp-13033473.html> . Groningen: Dagblad van het Noorden.
- Dam, F. van, Groot, C. de & Verwest, F. (2006). *Krimp en ruimte: bevolkingsafname, ruimtelijke gevolgen en beleid*. Rotterdam/Den haag: Nai Uitgevers/Ruimtelijk Planbureau.
- Derks, F. Hovens, P. & Klinkers, L. (2008). Bevolkingsdaling, van ontkenning naar beleid. *Christen Democratische Verkenningen*, herfst, 25-47.
- ₁Dijkstal, H.F. & Mans, J.H. (2009). *Krimp als structureel probleem*. Rapportage Topteam Krimp Voor Parkstad Limburg.
- ₂Dijkstal, H.F. & Mans, J.H. (2009). *Consequenties van demografische ontwikkelingen in Zeeland*. Rapportage Topteam Krimp Voor zeeland.
- ₃Dijkstal, H.F. & Mans, J.H. (2009). *Krimp als structureel probleem*. Rapportage Topteam Krimp Voor Groningen.
- Donner, J.P.H. (2011). *Geografische afbakening van de anticipeergebieden*. Geraadpleegd op 14-11-2015 via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2011/10/18/kamerbrief-geografische-afbakening-van-de-anticipeergebieden>. Den Haag: (BZK) Ministerie van Buitenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Ecorys/Roots/Rienstra (2015). *Vitaliteitsindex*.

- (EIB) Economisch Instituut voor de Bouw (2012). *Gemeentefinanciën, voorzieningen en ruimtelijke investeringen in krimpgebieden*. Amsterdam: EIB
- Haartsen, T. & Venhorst, V. (2010) Planning for decline: anticipating on population decline in the Netherlands. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 101(2), 218-227.
- Hospers, G. (2011). *Krimpen met beleid: van afwachten tot afbreken*. Gelderland: Provinciale raad voor omgevingsbeleid.
- Louter, P. Eikeren, P. van & Hong Seng, Y (2009). *Bevolkingsafname in Nederland: De gemeentelijke bevolkingsdynamiek in beeld*. Den Haag: Ministerie van binnenlandse zaken en koninkrijksrelaties.
- Ministerie van BZK/WWI (2011). *Leefbaarheid in krimpgebieden*. P19700. Amsterdam: RIGO
- (PBL) Planbureau voor de leefomgeving (2009). *Streekplannen in beeld: Landelijk overzicht van provinciale streek- en omgevingsplannen*. 500073002/2008. Bilthoven: PBL.
- (PBL) Planbureau voor de leefomgeving (2010). *Van bestrijden naar begeleiden: demografische krimp in Nederland Beleidsstrategieën voor huidige en toekomstige krimpregio's*. Den Haag/Bilthoven: PBL.
- Rijksoverheid (2015). *Ministerie van veiligheid en justitie: diensten en instellingen*. Geraadpleegd op 07-12-12 via <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-veiligheid-en-justitie/inhoud/diensten-en-instellingen>
- Snoeker, B.J.R. (2014). *Initiatieven uit een krimpende samenleving: Een analyse van de omgang van krimp gemeenten met bottom-up initiatieven*. Honoursthesis. Universiteit van Utrecht.
- Spaans, M. (2007). The changing role of the Dutch supralocal and regional levels in spatial planning: What can France teach us? *International planning studies*, 12(3), 205-219.
- Stevens, R. (2012). Minder overheid, minder voorzieningen. *Maatschappelijk vastgoed*, 82, 32-35.
- Tinke, J.C.W. (2012). *Regionale samenwerking in krimpgebieden*. Masterscriptie. Universiteit van Amsterdam.

Beleidsdocumenten:

- Groningen: Provinciaal omgevingsplan 2006/Herzien ontwerp omgevingsvisie 2016-2020
- Hospitality Consultants (2011). *Masterplan Voorzieningen Zeeuws-Vlaanderen*. Amersfoort.
- KAW (2015). *Woon- en Leefbaarheidsplan*. Geraadpleegd op 09-01-2016 via <http://www.kaw.nl/woon-leefbaarheidsplan/>
- Limburg: Provinciaal omgevingsplan 2006/Provinciaal omgevingsplan 2014
- Provincie Groningen (2015). *Agenda krimpbeleid 2015-2020 Provincie Groningen*.
- Public Result (2015). *Op koers met een nieuwe lading: Evaluatie convenanten bevolkingsdaling Limburg, Zeeland en Groningen 2012-2014, deelrapportage overkoepelend*. Provincies Groningen, Limburg, Zeeland en Ministerie van BZK.
- Public Result (2015). *Transitieatlas*. Geraadpleegd op 22-12-2015 via <http://www.publicresult.nl/product/transitieatlas/>
- Zeeland: Omgevingsplan 2006-2012/Omgevingsplan 2012-2018

Bijlagen

Bijlage 1. Case beschrijvingen

*Stedelijkheid (CBS, 2015).

Een categorale indeling van gemeenten die is gebaseerd op de omgevingsadressendichtheid van een gemeente. Voor de indeling naar stedelijkheid zijn de numerieke waarden van de omgevingsadressendichtheid voor de afzonderlijke gemeenten gecategoriseerd in de volgende vijf groepen of klassen:

1. zeer sterk stedelijke gemeenten: omgevingsadressendichtheid van 2 500 adressen of meer per km²;
2. sterk stedelijke gemeenten: omgevingsadressendichtheid van 1 500 tot 2 500 adressen per km²;
3. matig stedelijke gemeenten: omgevingsadressendichtheid van 1 000 tot 1 500 adressen per km²;
4. weinig stedelijke gemeenten: omgevingsadressendichtheid van 500 tot 1 000 adressen per km²;
5. niet stedelijke gemeenten: omgevingsadressendichtheid van minder dan 500 adressen per km².

Groningen

De grootste gemeente in Groningen telt 200.336 inwoners, dit is de stad Groningen. Deze stad is de economische motor van Groningen. In de volgende tabel zullen een aantal gegevens van deze krimpregio's genoemd worden:

	Bevolking eind november 2015	Oppervlakte in km ² (excl. buitenwater)	Bevolkingsdichtheid	Stedelijkheid*
Eemsdelta				
Appingedam	11978	24,58	505	3
Delfzijl	25062	136,19	191	4
Eemmond	15810	190,88	83	5
Loppersum	10056	111,19	91	5
<i>Totaal Eemsdelta</i>	62906	462,84	136	
Oost- Groningen				
Bellingwedde	8967	110,09	84	5
Menterwolde	12208	81,62	152	5
Oldambt	38258	240,53	169	4
Pekela	12628	50,20	258	4
Stadskanaal	32695	119,94	277	4
Veendam	27502	78,68	364	4
Vlagtwedde	16533	170,56	97	5
<i>Totaal Oost- Groningen</i>	148791	851,62	174	
De Marne				
De Marne	10103	185,25	55	5
<i>Totaal De Marne</i>	10103	185,25	55	
Totaal Krimp Groningen	221800	1499,71	148	

Gegevens krimpregio's Groningen

Zoals uit bovenstaande tabel is op te maken zijn de regio's niet stedelijk. De regio's bestaan voornamelijk uit platteland. Door de regio Eemsdelta loopt één grote noord-zuid verbinding van de

Eemshaven naar de stad Groningen. Door de regio Oost-Groningen loopt een snelweg (A7) van de stad Groningen richting Duitsland via Winschoten. Deze sluit net over de grens aan op een noord-zuid snelweg. Tussen Winschoten en Groningen in loopt een weg die Delfzijl met Veendam verbindt. Deze weg loopt vervolgens door tot aan Assen in de provincie Drenthe. Verder zijn er in het gebied geen grote wegen en wordt het netwerk richting het zuidoosten van Oost-Groningen steeds minimaler. De Marne is een krimpregio die bestaat uit één gemeente en ligt ten westen van de Eemsdelta.

Het aantal huishoudens daalt van 2008 tot 2025 van 66.300 naar 64.000. In de Eemsdelta is het vooruitzicht dat de regio met een krimp van 16% te maken krijgt. Hier zal het aantal huishoudens met 13% dalen. Het Topteam schreef dat de krimpende regio's in Groningen hun inwoners de komende jaren naar de stad Groningen zien trekken. De stad Groningen zou hierdoor blijven groeien. "Een aantrekkelijke stad met een aanzuigende werking heeft consequenties voor de omliggende regio's op thema's als wonen, onderwijs, arbeidsmarkt, zorg en welzijn" (Dijkstal & Mans 2009, p.21).

Dit is een proces dat de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden. Niet alleen is hierdoor een leegloop van het gebied zichtbaar, ook is er een sociale segregatie. Een aantal bevolkingsgroepen zoals ouderen en werklozen blijft in de gebieden achter. Een gevolg van de bevolkings- en huishoudendaling is dus niet alleen een moeizame woningmarkt. Veel huizen staan leeg, maar verder heeft de bevolkingsdaling grote gevolgen voor het primair onderwijs en de zorg. Voornamelijk vergrijzing speelt een grote rol. De vergrijzing is in Groningen sterker dan in de rest van Nederland. In de toekomst zullen de regio's te maken krijgen met een toenemende zorgvraag, maar een krappe arbeidsmarkt voor het zorgpersoneel. In het primair onderwijs loopt de toestroom al jaren terug.

Limburg

De grootste gemeente in Limburg telt 122.397 inwoners, dit is de stad Maastricht. Deze stad ligt in een van de drie krimpregio's van Limburg, namelijk Maastricht Mergelland. De provincie ligt in het zuidoosten van het land en grenst aan Duitsland en België. Vooral over Parkstad wordt in documenten geschreven. In deze case beschrijving zijn ook de andere krimpregio's meegenomen omdat deze krimpregio's ook in de provincie liggen. In de volgende tabel zullen een aantal gegevens van deze krimpregio's genoemd worden:

	Bevolking eind november 2015	Oppervlakte in km ² (excl. buitenwater)	Bevolkingsdichtheid	Stedelijkheid*
Parkstad				
Brunssum	28446	17,34	1666	2
Heerlen	87470	45,53	1946	2
Kerkrade	46088	22,15	2122	2
Landgraaf	37442	24,67	1524	3
Nuth	15429	33,13	468	4
Onderbanken	7869	21,24	372	5
Simpelveld	10737	16,03	676	4
Voerendaal	12483	31,52	393	4
<i>Totaal Parkstad</i>	245964	211,61	1162	
Maastricht-Mergelland				
Eijsden-Margraten	25132	78,41	322	5

Gulpen-Wittem	14534	73,36	198	5
Maastricht	122877	60,13	2158	2
Meerssen	19058	27,70	704	4
Vaals	9651	23,90	406	4
Valkenburg aan de Geul	16515	36,92	452	4
<i>Totaal Maastricht-Mergelland</i>	207767	300,42	692	
Westelijke Mijnstreek				
Beek	16079	21,03	771	4
Schinnen	13021	24,06	540	5
Sittard-Geleen	93,467	80,59	1186	3
Stein	25071	22,80	1183	4
<i>Totaal Westelijke Mijnstreek</i>	147638	148,47	994	
Totaal Krimp Limburg	601369	660,50	910	

Gegevens krimpregio's Limburg

Zoals uit bovenstaande tabel is op te maken wisselt de stedelijkheid in de krimp gemeenten af. Over het algemeen kun je stellen dat dit een stedelijk gebied is. De drie krimp regio's grenzen in deze provincie, anders dan in de andere twee krimp provincies, aan elkaar. De oost kant van de provincie met twee krimp regio's grenst aan de Duitse stad Aachen. Aan de west kant van de provincie ligt België. Hasselt en Genk zijn steden die aan deze kant over de grens liggen. Ten zuiden van de provincie ligt ten slot de Belgische stad Liège. De krimp regio's liggen dus in een stedelijk gebied omringt door grote buitenlandse steden. Door de krimp regio's lopen drie grote snelwegen, de oost-west snelweg (a76) van Aachen richting Genk, de snelweg van Maastricht naar Heerlen (a79) en de noord-zuid snelweg (a2) door de provincie Limburg.

In Nederland is vooral sprake van migratiebewegingen van het platteland naar de stad, in Limburg is echter ook sprake van krimp in het stedelijk gebied. Bevolkingsdaling is in Limburg niks nieuws, al sinds 1997 krimpt Parkstad. In de Limburgse krimp regio's is zowel sprake van ontgroening als vergrijzing. De verwachting is dat het aantal leerlingen in het primair onderwijs in 2025 met zo'n 3% is per jaar daalt (Dijkstal & Mans, 2009). Dit zet uiteraard door tot in het voortgezet onderwijs. Door de vergrijzing zal tot 2020 een prominente ontwikkeling zijn in Parkstad, hierdoor zal de zorgvraag vergroten. Bovendien heeft de regio te maken met een lagere arbeidsparticipatie en een dalend gemiddeld opleidingsniveau.

Zeeland

De provincie ligt in het zuidwesten van het land en grenst aan België. De grootste gemeente in Zeeland telt 54577 inwoners, dit is de stad Terneuzen. In de volgende tabel zullen een aantal gegevens van deze krimp regio's genoemd worden:

	Bevolking eind november 2015	Oppervlakte in km ² (excl. buitenwater)	Bevolkingsdichtheid	Stedelijkheid*
Hulst	27390	203,7	136	5
Sluis	23640	282,94	85	5
Terneuzen	543597	260,94	218	4
Totaal Krimp Zeeland	105627	747,58	141	

Gegevens krimpregio Zeeland

Zoals uit bovenstaande tabel is op te maken is de regio niet stedelijk. De regio bestaat voornamelijk uit platteland. Alleen in de middelste gemeente, Terneuzen, ligt een stedelijk gebied, namelijk het stadje Terneuzen. Ten noorden van Zeeuws-Vlaanderen ligt de Westerschelde, dit water komt uit in de havenstad Antwerpen in België. Antwerpen ligt ten oosten van de gemeente Hulst. Ten zuiden van Zeeuws-Vlaanderen liggen verder de twee Belgische steden Gent en Brugge. Zeeuws-Vlaanderen ligt in Nederlandse context zeer geïsoleerd. De regio wordt verbonden via de n62, een weg die Middelburg (aan de overkant van de Westerschelde) met Terneuzen en verder door met Gent in België verbindt. Zeeuws Vlaanderen is economisch een redelijk sterke regio en kent weinig werkloosheid.

Anders dan in Limburg en Groningen is in Zeeuws-Vlaanderen pas veel later sprake geweest van bevolkingsdaling. Het binnenlands migratiesaldo was daarentegen al langer negatief. In Zeeuws-Vlaanderen is bevolkingskrimp dus nog wat recenter dan in de andere krimpprovincies. Ook in deze krimpregio spelen ontgroening en vergrijzing een sterke rol. Jongeren trekken weg naar buurprovincies en grote steden. Ook in Zeeuws-Vlaanderen zal men te maken krijgen met een toenemende zorgvraag. In Zeeuws-Vlaanderen verschillen de prognoses voor de drie gemeenten. In Hulst zal het primair onderwijs tot 2020 met zo'n 30% dalen (vanaf 2009).

Bijlage 2. Interviewguide

Probleemstelling

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verwerven in de rol van de provincie bij het nadenken over voorzieningen in krimpgebieden.

Hoofdvraag:

- Hoe gaan provincies om met voorzieningenniveaus in krimpregio's?

Deelvragen:

- Wat was het beleid van de provincies Groningen, Limburg en Zeeland met betrekking tot voorzieningen in de desbetreffende topkrimpregio's?
- Wat zijn aanbevelingen vanuit literatuur voor het omgaan met betrekking tot voorzieningen in krimpregio's?
- Wat is het huidige beleid van de provincies Groningen, Limburg en Zeeland met betrekking tot voorzieningen in de desbetreffende topkrimpregio's?

Interview

Allereerst zal ik mezelf kort introduceren en geef ik aan dat ik aan de Rijksuniversiteit Groningen studeer en dat ik dit interview doe voor mijn bachelor project. Hierna zal ik mijn hoofdvraag benoemen en zal ik aangeven dat de antwoorden van dit interview (de data) zullen worden gebruikt als hulpmiddel voor het beantwoorden van de hoofdvraag. Ik zal de respondent vragen of hij/zij anoniem wil blijven en of ik hem/haar eventueel kan benaderen voor verdere uitleg. Ik zal aangeven dat ik de desbetreffende provincie heb gekozen als case vanwege het feit dat de provincie een door mij uitgezocht krimpgebied omvat.

Mijn naam is Sebastiaan Borghans en ik ben 22 jaar oud. Ik studeer Technische planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen en doe dit interview voor onderzoek in mijn bachelor project. Ik heb meerdere gesprekken met mensen van provincies met daarin de topkrimpregio's van Nederland. De interview resultaten zullen worden gebruikt voor het beantwoorden van mijn deelvragen.

Algemene vragen:

- Wilt u anoniem blijven?
- Kan ik u na het interview eventueel benaderen voor verdere uitleg op uw antwoorden?
- Wat is uw functie binnen de provincie?
- Wat is uw rol met betrekking tot krimp?

Interview vragen:

- Wanneer kwam het besef dat met bevolkingsdaling moest worden omgegaan en niet ertegen in gegaan? Dus dat er van een groei politiek naar een krimp politiek gewerkt moest worden?
- Wat verandert er in uw provincie aan voorzieningen in krimpgebieden?
 - o Kunt u een voorbeeld noemen?
- Wat doet de provincie aan het voorzieningen niveau in krimpgebieden binnen de provincie?
 - o Dus wat is de strategie van de provincie (behoud/herstructurering)?
- Wordt er goed samen gewerkt met gemeenten om voorzieningen te behouden, dan wel te combineren met andere gemeenten?
 - o Hoe beoordeelt u deze samenwerking in termen van zeer slecht tot zeer goed?

- Is dit voldoende? Kan er meer gedaan worden?

- Een van de advies strategieën in de literatuur is het clusteren van voorzieningen in krimpgebieden, oude voorzieningen worden dan samengevoegd. Deze voorzieningen verdwijnen dus. Heeft de provincie een rol in het bepalen van de locaties van toekomstige samengevoegde voorzieningen?

- Hoe ziet u de samenwerking tussen de topkrimpregio's?
- In de toekomst in meer gebieden krimp, de zogenaamde anticipeerregio's, wat kunnen ze van uw krimpbeleid leren?

- Bent u bekend met de komst van een nieuwe omgevingswet?
- Gaat met deze nieuwe wet de rol van de provincie volgens u veranderen?
- Denkt u dat de rol van de provincie in krimpgebieden verandert als er een nieuwe omgevingswet komt?
- Hoe zit dit ten opzichte van voorzieningen?

Bijlage 3. Transcript interview Groningen

Interviewer: Sebastiaan Borghans "S"

Geïnterviewde: Dorine Sibbes "D"

S: Wilt u anoniem blijven?

D: Nee hoor, je mag me gewoon noemen. Als je hele achterlijke dingen opschrijft wil ik het eerst even zien.

S: Dat komt helemaal goed, dat was m'n tweede vraag ook gelijk. Wat is uw functie binnen de provincie?

D: Mijn naam is Dorien Sibbes en ik ben programma coördinator bevolkingsdaling binnen de provincie. En heel kort door de bocht houdt dat in dat er meer dan 1 programma is op het gebied van bevolkingsdaling in verschillende gebieden binnen onze provincie. En ik moet zorgen dat deze tot een goed einde worden gebracht. En soms heb ik daar geen bevoegdheden in maar wel een andere rol, maar moet ik meehelpen dat dingen in gang worden gezet, dus alle programma's die er zijn mee helpen coördineren dat het gebeurt, dat het wordt uitgevoerd.

S: En dat is ook uw rol met betrekking tot krimp?

D: Ja, want bij ons noemen we gewoon het woord krimp wel, bevolkingsdaling, krimp, is wat ons betreft hetzelfde en natuurlijk zit daar een heel verhaal achter, maar er zijn ook provincies zoals Zeeland en Friesland die dat woord krimp liever niet in de mond nemen.

S: Dat heb ik gemerkt ja.

D: Die vinden dat een negatief verhaal. Dat vinden wij eigenlijk niet. Tuurlijk vonden wij dat ook wel, die fase hebben we gehad, maar hoe je het wend of keert, het gaat erom dat jonge mensen wegtrekken en dat steeds meer ouderen blijven. Dat is een bevolkingsverandering en als je daar met het woordje krimp toch financieel middelen door kan krijgen, dan noemen we het gewoon krimp. Geen probleem.

S: Dat was gelijk precies het antwoord op mijn volgende vraag zo'n beetje.

D: Ik heb nog veel meer antwoorden daarvoor hoor.

S: Oké.

D: Want ik wil nog even eerst terug, mag ik dat nog aan jou vragen? Jij zegt ik wil weten hoe het zit met voorzieningenniveaus in Groningse krimpregio's en wat onze rol er daarbij is. Maar wat heb jij bedacht dat voorzieningen zijn?

S: Oh dat ben ik vergeten te vertellen. Dat heb ik uit literatuur gehaald en wat ik ermee bedoel zijn vooral maatschappelijke voorzieningen als onderwijs, hierin basisscholen, voortgezet onderwijs. De zorg, zorgvoorzieningen en sport en cultuur voorzieningen. En daar ben ik opgehouden, openbaar vervoer heb ik er niet in meegenomen. Dus ook geen detailhandel. Echt maatschappelijke voorzieningen waar ik van denk dat de provincie meer een rol bij heeft dan voor detailhandel omdat dat meer door de markt gestuurd is.

D: Ja dat vind de helft van het provincie huis ook hoor, maar de andere helft waaronder ik niet. Ik vind dat wij een enorme verantwoordelijkheid in moeten nemen. Omdat dat in heel Nederland een heel probleem aan het worden is. We kopen allemaal bij Zalando en

Wehkamp en noem maar op. En zelfs Hello Fresh. Dus overal in Nederland zie je dat de winkelstand een enorm vermindert in vierkante meters, maar vooral in die krimp gebieden is dat nog veel en veel erger. En ik kan hier in de stad Groningen als er tien winkels weg zijn echt nog wel leuk winkelen maar in Delfzijl heb je maar tien winkels, dus wat is het centrum daar in godsnaam nog als je die winkels ook niet meer hebt, daar hebben wij heel erg in meegedacht en mee betaald. Om te zorgen dat je die centra dus wel comprimeert.

- S: Ik snap het wel dat de provincie er een rol in kan en eigenlijk ook in moet hebben, maar ik wou het toch wat meer hebben over die maatschappelijke voorzieningen hebben, want als die namelijk verdwijnen in dat soort gebieden dan is het volgens mij nog een groter probleem omdat die voorzieningen echt nodig zijn lijkt mij.
- D: En dat is niet zo.
- S: Nee? Dat gaat u me dan nu vertellen denk ik.
- D: Het is leuk want als je dus minder jongeren hebt en je hebt meer ouderen dan verandert het hele voorziening bestand, dat had jij ook bedacht. In de eerste plaats zul je zien dat je minder kinderen hebt in de basisschool leeftijd. Dat is wat je ook als eerste ziet. Dat geven de cijfers ook aan. Er worden minder kinderen geboren, het begint bij de kinderopvang het begint bij minder instroom bij basisscholen. Dus daar merkte we als eerste al van 'hee de scholen worden kleiner. En ze moeten zelfs sluiten'. Onze visie is, en daar gaan we niet over, we gaan niet over onderwijs, daar gaan de schoolbesturen zelf over, we gaan niet over de gebouwen, daar gaan de gemeenten over. Maar we hebben tot voorkort en nog steeds wel de visie ook al gaan we er niet over, we hebben er wel wat over te zeggen in die zin dat partijen het vaak heel fijn vinden dat we ze bij elkaar brengen. Omdat in ter Apel hetzelfde gebeurd als in Zoutkamp kunnen ze van mekaar leren. Wij zijn wel van mening en dat hebben we ook landelijk met cijfers laten ondersteunen, zeker ook door collega's op jou universiteit van de afdeling sociale geografie en planologie op het Zernike complex, Dirk Strijker, Tjalle Haarsen, dat soort mensen. Die hebben onderzocht dat de leefbaarheid echt niet minder wordt door het verdwijnen van scholen. Dat is niet zo. Je raakt het even kwijt als je het hebt, dan kom je in een rouwproces, maar in gebieden waar geen scholen zijn is de leefbaarheid net zo goed als waar gebieden waar scholen wel zijn. Dus het hebben van een schooltje is niet van groot belang voor het goed houden van je gebieden. Dat is heel moeilijk hoor. Dat hebben mensen ook verschrikkelijk gevonden. Je ziet ook altijd als er wat is, staat het wel in de krant. Dat mensen strijden voor hun laatste schooltje. Onze visie is zorg dat je kwalitatief goed onderwijs hebt wat je goed kan bereiken. Daar gaat het om. En dan rij je maar vier kilometer voor goed onderwijs, bovendien kan je dan nog blokjes voetbal doen. Wat moet je in je eentje op een school voor twintig kinderen. Dus die school is niet een basis voor een goede leefbaarheid. Wel zeggen we: iets wat we wel heel belangrijk vinden aan voorzieningen is een plek waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Meestal is dat een dorps huis, soms is dat een combinatie, dat noem je dan een brede school, venster school. Weet ik veel hoe ze het tegenwoordig allemaal noemen. Dan is het een combinatie van een beetje kinderopvang, of meerder basisscholen bij een. Dat ze dat zelf ook hebben gedaan. Dagopvang, na schoolse opvang. Het kan van alles zijn, zorgopvang, dagbesteding jeu de boelen, bowlen noem maar op. Dus je moet een plek hebben waar je elkaar kan ontmoeten. In principe kan dat een tent zijn, maar die wil je natuurlijk niet. Dat is ook niet voor ouderen. Dus wij vinden het van groot belang dat wel in elke plek, elk dorp een plek is waar je elkaar kan ontmoeten, meestal is dat een dorps huis, waar dit niet is willen we ook actief meehelpen en meehelpen financieren dat het er wel komt.

- S: Oké. Dus je ziet het draagvlak wat kleiner worden voor bepaalde voorzieningen, wat als de gemeentes daar dan niet zelf helemaal uit kunnen komen. Dat beiden gemeenten bijvoorbeeld hun zwembad willen houden. Wat is dan uw rol daar in.
- D: Noem mij maar je trouwens hoor. Wij hebben vanaf 2008 een actief beleid gevoerd, ook samen met het ministerie van BZK. Om te bekijken hoe we deze krimp nou gaan begeleiden, niet bestrijden maar begeleiden. Eén essentieel punt was, je moet dat regionaal gaan oppakken. Als elke gemeente het zelf gaat bedenken, krijg je wat jij zegt, ik wil m'n zwembad houden, ik wil m'n school houden, ik wil m'n zorgcentrumpje houden, nou dat wordt oorlog. Dus je moet regionaal afstemmen, daarom hebben we in drie krimpregio's getracht om regionale afspraken te maken. En dat is absoluut goed gelukt in onze eerste regio de Marne, dat is ook heel makkelijk want dat is maar een gemeente. Maar die hebben wel afgestemd met Winsum en Friesland als het gaat om onderwijs en zorg. Dat gaat goed, die hebben een regionaal afgestemd woon en leefbaarheid plan gemaakt en dit afgestemd met de woningbouwcorporaties en opleidingsinstituten. En dat zijn we aan het uitvoeren tien jaar lang. Dan zijn er vier gemeenten, Delfzijl, Loppersum, Appingedam en Eemsmond. Ook wel de DEAL gemeenten. Die hebben een enorm woon en leefbaarheidsplan met z'n vieren gemaakt en dat vervolgens nog met vijfendertig partijen ondertekent, als zorginstellingen, Novo, alle scholen, de welzijnsinstellingen, de woningbouwcorporaties. Al die partijen hebben met elkaar gezegd, dit gebied gaat zo krimpen, dat wordt zo anders, we moeten net elkaar verantwoordelijkheid nemen en met elkaar zoeken naar de beste oplossing. Die hebben dat ook regionaal opgepakt en dat zijn we ook nu aan het uitvoeren tot 2020. Dus dan worden er gezamenlijk keuzes gemaakt, waar gaan we nog bouwen, waar komt die gemeenschappelijke school, Waar gaan we slopen, wat is slim. Delfzijl en Appingedam hadden dat al eerder dan 2008 gedaan, die hadden elk een zwembad bijvoorbeeld en dat was heel erg verouderd. En die hebben gedacht, nou dat moet er dan maar tussen in komen. Dus tussen die plekken is een zwembad gebouwd. Loppersum bijvoorbeeld, dat doen we op heel veel plekken, Nou we hebben hier echt geen geld meer voor. Dorp zeg het maar. Take it or leave it, ga het zelf doen maar wij doen het niet meer, dus dat soort bewegingen in het kader van participatie zie je ook gebeuren. Maar de essentie nog steeds, je moet het gezamenlijk op pakken. Dan zit ik nu bij de laatste regio en dat is oost Groningen en daar vinden wij het allemaal het aller moeilijkst. Scholen zelf ook. Daar is het nog steeds niet geluid om met elkaar regionale afspraken te maken. Daar zijn ze wel mee bezig, iedere keer als je er bijna bent trekt iemand zich weer terug. Dus daar is het heel taai. Ook daar zeggen we, we moeten regionaal afspraken maken. Het enige wat ze daar hebben gedaan is afspraken gemaakt over wonen en sloop. Je mag wel nieuw bouwen als je wil als gemeente, maar dan moet je ook tegelijk ergens gaan slopen.
- S: Oké. En op welke manier is de provincie daar dan in? Want ik snap dat het regionaal moet worden opgepakt, komt dat dan vanaf de provincie of doen de gemeenten dat zelf? Wie heeft daar een regierol in?
- D: Ja. We hebben een regierol en die was tot vorig college een beetje sturend. En dit college wil niet zo sturend zijn, die wil meer faciliterende stimulerende rol op gaan pakken. En dat is ook mijn werk geworden toen ik hier kwam werken drie jaar geleden. Zorg dat je stimuleert dat wat moet gebeuren en ga dit niet van bovenaf doen, want dit werkt toch niet. Kortgezegd, in de Marne zitten we met elkaar in een stuurgroep en hebben we redelijk gelijkwaardige functie. Als ik we zeg heb ik het over mijn gedeputeerde en over het bestuur van gemeente de Marne, dus we zitten gezamenlijk in eens tuurgroep en hebben evenveel te zeggen. In de

vier DEAL gemeenten wat ik net zei, participeert de provincie ook in een stuurgroep. Waar al die partijen inzitten, de gemeenten, maar ook de corporaties, welzijn instellingen, zorginstellingen, allemaal dezelfde stem, alleen de provincie brengt heel veel geld in. Maar de gemeenten zelf trouwens ook en het rijk ook. En in oost Groningen zijn we ook een partner in de stuurgroep. We zijn dus niet de genen die sturen van bovenaf die zeggen zo moet het. Dat werk ook echt niet. Maar partner om het samen te doen. Dat is moeilijk en lastig en een moeilijk proces. En dat zie je ook in andere delen van Nederland ook gebeuren en dat is niet makkelijk. We zijn echt aan het pionieren.

S: Oké. Dat is duidelijk. Dan moet ik even kijken naar welke vraag ik wil. Volgens mij heb ik een tijd geleden gelezen over een nieuw ziekenhuis. Daar heeft de provincie volgens mij ook een lening voor verstrekt.

D: 10 miljoen.

S: Ja, 10 miljoen. Bij dat soort grotere voorzieningen, zoals een ziekenhuis. Er zijn er dan twee weg in Winschoten en Delfzijl. Heeft de provincie ook een rol gespeeld in de locatie keuze van dit nieuwe ziekenhuis. Want volgens mij staat die nu precies in het midden van het hele verzorgingsgebied, wat op zich handig is. Maar wat was jullie rol hier in?

D: Ik ga een heel diplomatiek antwoord geven. Wij hebben daar een best grote rol in gehad. Vooral ook het UMCG heeft daar een rol in gehad, maar ook de gemeenten zelf. Want de gemeente Oldambt, Winschoten waar het ziekenhuis nu nog is en de gemeente Delfzijl, waar het ziekenhuis ook nog is, blijven dan achter met grond en een gebouw. En je zit met zorgverzekeraars. Dit is een heel ingewikkeld spel geweest. En ook de keuze van 'waar moet dat dan komen', heeft ook de provincie zeker een rol gespeeld. En uiteindelijk moet je er samen uitkomen. Dat is lekker diplomatiek he. Het is niet zo dat wij iets hebben kunnen opleggen. Zo wil ik het ook niet brengen. Eigenlijk is dit met elkaar toch de beste keuze geworden, voor zowel UMCG, als alle gebieden die er achter liggen. Het is er nog niet bij Scheemda. Enige wat als provincie heel hard hebben gezegd, dat we vonden dat zo'n nieuw ziekenhuis in een stedelijk gebied moest komen, ergens daar waar mensen ook makkelijk ernaar toe kunnen om te werken of werk te kunnen leveren, schoonmaak, catering, noem maar op. Dus niet in de middel of no where, dat is wel wat de provincie heel hard heeft gezegd.

S: Zodat de bereikbaarheid dus, zoals in jullie beleid staat, wordt bereikt.

D: Ja, maar Scheemda of Noordbroek is net zo goed bereikbaar. En Noordbroek lag voor mijn gevoel wat minder in stedelijk gebied, wat ik ervan weet. Maar we hebben daar een rol in gespeeld om mee te zorgen dat al die gelden stromen er komen, dat iedereen zover komt om te zeggen, 'ja nu kan het gaan gebeuren'. Dat is een mega spel, waar niet een iemand de touwtjes in handen heeft en ook niet één financiering. Dat is echt op eieren lopen, dan weer dit, dan weer dat, dat is echt een spel waar jij en ik niks van snappen of niks van willen snappen. Maar, zorg is ook eigenlijk niet meer de kerntaak van onze provincie. Onderwijs ook niet. Maar het raakt wel alles in krimpgebieden. Dus daarom zeggen we er nog steeds wel wat dingen erover. Daarom vragen gemeentes soms ook wel hulp. Help ons eens, want we komen er niet door met de zorgpartijen. Die kunnen jullie een ambassadeurs functie vervullen? Dan doet onze gedeputeerde dat ook. Dus faciliteren/ stimuleren wel, maar we hebben niet de verantwoordelijkheid. Het staat gewoon niet meer in het college programma dat wij daar iets aan doen. Dus het is geen kerntaak en we hebben er ook geen geld voor, dus we kunnen er ook niks van zeggen.

- S: Oké. Mooi antwoord. Er zijn natuurlijk meerdere krimpregio's in het land. In Limburg Parkstad en nog twee anderen en in Zeeland Zeeuws-Vlaanderen. Hoe ziet u de samenwerking tussen de topkrimpregio's/provincies?
- D: Die is heel erg goed. En heel erg nauw betrokken bij elkaar. Eigenlijk al vanaf het begin dat het rijk met die verschillende regio's afspraken heeft gemaakt in convenanten, nu komt er eigenlijk weer een nieuw soort convenant, dat heet 'tweede deel actieplan bevolkingsdaling'. We hebben hele nauwe contacten en met de andere topkrimpregio's en provincies. Zowel bestuurlijk als ambtelijk. En als het nodig is hebben ze ook regelmatig contact met elkaar. En vooral om goede lobby's op gang te brengen. Een van die lobby's is bijvoorbeeld geweest, de lobby op de korting op de verhuurdersheffing. Dat is misschien een verhaal heel ver van je bed. Maar de woningbouwcorporaties kregen van de minister opgelegd dat ze ook heel veel moesten betalen. Wij hebben gezorgd dat in die krimpggebieden die corporaties een korting kregen op die heffing die ze moesten gaan betalen omdat dat hier vooral voor hun veel ingewikkelder was. Dat is een lobby die we met Zeeland en Limburg hebben gevoerd, maar die is wel heel goed verlopen. Ook nieuwe lobby's zullen we met elkaar voeren, nu ook met de achterhoek, provincies Gelderland en ook Friesland. Er zijn nu vijf krimpprovincies. Maar uiteindelijk gaat alles krimpen behalve de Randstad en dat zie je in heel Europa gebeuren, de urbanisatie, dat alles naar steden trekt. Heel gezond en prima. Dus je houdt een platteland over dat wat rustiger is. Als je maar zorgt dat het goed bereikbaar en goed leefbaar is, dan is daar niets mis mee.
- S: Er komen dus veel meer krimpregio's bij, maar jullie hebben een soort voorsprong op hoe je ermee om moet gaan. Wat kunnen nieuwe krimpregio's dan leren?
- D: Heel veel! Dat is wel leuk, want ik heb jou al een linkje gestuurd van ons krimpbeleid, maar eigenlijk moet ik je nog een linkje sturen van het Gronings gereedschap, want de afgelopen twee jaar hebben we ook gemerkt dat van he, we hadden afspraken met de corporaties, van 'je moet slopen', we wisten al dat we winkels moesten comprimeren. We wisten dat we scholen moesten samenvoegen, maar wat je ook zag gebeuren van particulieren leeg kwamen te staan. Mensen gaan dood, erfgenamen wonen in het westen en denken nou ik zie de bui al hangen, wat moet ik hier, wachten tot er een koper komt of gewoon omdat er minder mensen zijn is er minder vraag naar deze woningen. Vooral in de lagere prijsklassen. De goedkope koopwoningen. Als we niets doen in deze drie krimpregio's. Als we echt niks doen staan in 2040 13000 woningen leeg, de particuliere woningvoorraad, dat is van jou en mij. Daar kan een overheid niets aan doen. Minister Blok hing de visie aan, 'jammer dan, kan er niks aan doen, dat is van de particulier, zoek het maar uit'. Maar wij zijn dat huizen van particulieren en sociale huurwoningen dwars door elkaar staan. Dus het heeft nogal wat impact als je ergens woont en het verloedert. De afgelopen twee jaar zijn we daar heel druk mee bezig geweest, van hoe moeten we dat gaan helpen aanpakken. Dat Gronings Gereedschap hebben we klaar, we weten nu wat we moeten doen. We hebben gereedschappen en methodieken, daar kan heel Nederland van leren, Rotterdam, Friesland, Drenthe, ze vragen er ook steeds om. 'Moeten we dit doen'? Er staat een galerij flat uit de jaren '60 waar je niet eens met een brancard naar boven kan. Dat is van de VVE. Die mensen willen eruit, ze zijn hartstikke oud, maar ze kunnen hun woning niet kwijt, wat moeten we doen'? Daarop hebben wij allemaal gereedschappen ontwikkelt en ook wanneer je in moet grijpen, dat staat allemaal in dat boek. Dat is echt heel leuk en ik ga het je wel sturen.
- S: Leuk! Dan nu nog wat laatste vragen, die gaan over de omgevingswet, bent u daar bekend mee?

- D: Ja. Dom gedrocht vind ik dat, verschrikkelijk, maar goed het zal voor anderen die daar wat mee te maken hebben een vreselijk heilig iets zijn. Maar niks is voor mij heilig dus dit ook niet. Ik heb er natuurlijk mijn dingen steeds in moeten toevoegen als het ging om krimp, bevolkingsdaling, hoe gaan we daar mee om. Er staan daar ook zaken in die ik heb aangeleverd. Het belangrijkste wat er verandert in die nieuwe omgevingswet is dat je ziet dat onze rol verandert als provincie. Dat we heel erg zoeken naar een nieuwe modus van faciliteren/samenwerken. Dat is echt een verschil met de vorige omgevingswet. Waar wij heel sturend en van bovenaf als de grote baas wel wisten wat goed is voor het ommeland, dat is echt iets wat gaat veranderen, er komt veel meer ruimte voor verschil, er komt ruimte voor mensen zelf, initiatieven van onder op, voor gemeenten zelf, meer ruimte in verschil in dat je niet altijd het zelf doen moet. En dus dat is wel een groot verschil en dat vind ik prima.
- S: En is het ook met betrekking tot het beleid in krimpgebieden en beleid voor voorzieningen het meest handige dat de omgevingswet er komt die eigenlijk nog decentraler is?
- D: Ja, dat is het zeker. Want het werkt het beste als een hele regio zelf voor zijn eigen draagvlak zorgt, dus snapt dat er iets is dat urgent is en waar ze iets aan moeten doen. Draagvlak bij zichzelf hebben, uit zichzelf dingen willen aanpakken of veranderen, dat werkt beter als dat we het van bovenop opleggen. Er zijn nog een paar dingen waar we nog echt wat over willen zeggen. Dat is over de woningbouw, dat is ook het enige geloof ik. Vanuit onze portefeuille, voor de rest van water en dijken heb ik geen verstand van. Maar met woningbouw mogen wij nog wel wat vertellen. Dat is toch wel belangrijk, want voor gemeenten is het prachtig als je kan scoren, met 'we krijgen een nieuw wijkje, of we gaan weer tien nieuwe woningen bouwen, dat is geweldig voor een gemeenten. Alleen dat moet je ook regionaal afstemmen en niet meer bouwen voor de leegstand. Dat is wat de meeste al snappen. De meeste gemeenten snappen dat wel, dat ze moeten afstemmen met elkaar en dat ze moeten luisteren naar de getallen die wij hebben bedacht. Maar sommige gemeenten vinden dat nog heel vervelend, die willen gewoon door blijven bouwen alsof er niets verandert in de wereld. Maar dat is nog het enige waar wij echt wat over te vertellen hebben.
- S: Denk je dan niet dat gemeenten op het gebied van voorzieningen ook juist weer dingen zelf gaan regelen in plaats van samen met anderen? Dat daar dan juist weer een nieuw probleem uit voorkomt?
- D: Nee, ik denk het niet. Ik moet zeggen dat ze het allemaal heel goed door hebben dat het geen zin heeft om je eigen schooltje open te houden of je eigen theatertje. Nou moet ik zeggen, daar stikken we ondertussen ook wel in als je weet hoeveel theaters er in het buitengebied zijn, Delfzijl heeft er een en Winschoten heeft net een nieuwe, Stadskanaal heeft er een. Grote theaters hoor, waar echt ook mensen optreden. Maar iedereen snapt dat dit het laatste is wat we ooit hebben kunnen doen. Je kunt nu niet zeggen 'ik ga ook een theater openen', daar heb je gewoon geen mensen voor die er naartoe komen. Dat werkt gewoon niet. Dus eigenlijk is het besef er in Groningen er wel ter degen, dat je niet meer echt voor je eigen parochie gaat preken.
- S: Oké. Dat is duidelijk.
- D: Vind ik ook wel mooi om te zeggen, want dat is een hele strijd geweest, dat is een hele weg geweest. Het is het hele rouwproces wat je door moet, met al die fasen van ontkenning en boosheid. 'Wij gaan voor ons zelf'. Ja dat werkt niet. Alleen samenwerken is het nieuwe delen en de nieuwe winst. Dat begint iedereen steeds beter te beseffen.

- S: En dat is ook iets wat je duidelijk kan meegeven aan nieuwe provincies die in krimp terecht komen?
- D: En dat is ook wel een verantwoordelijkheid die wij hebben en ook gevoeld hebben en ook op ons moeten nemen als taak richting de anticiperregio's. Er zijn steeds meer anticiperregio's die ongeveer hetzelfde gaan meemaken. Maar die weten ons ondertussen te vinden, dus die hebben regelmatig met ons meetings, conferenties, maakt niet uit wat, symposia waarin we leren van elkaar.
- S: Oké. Dan weet ik genoeg denk ik.
- D: Mooi.
- S: Ik heb alles gehad.
- D: Mocht je toch nog een vraag hebben, dat begrijp ik hoor, of dat als je het terugluistert iets hebt van 'wat zegt ze nu eigenlijk?' Zeg het even, dan ben ik er gewoon en het ijzelt toch nog.
- S: Is goed!
- D: En jij werkt dit uit tot iets?
- S: Ja ik ga dit eerst allemaal opschrijven en dan ga ik het verwerken. En ik denk dat ik hier wel wat mee kan.
- D: Ja, ik stuur jou nog even dat Gronings Gereedschap. Mocht je nog meer willen hebben. Heb je al op onze website gekeken.
- S: Ja al lang en breed. Hartstikke bedankt!
- D: Dag.

Bijlage 4. Transcript interview Limburg

Interviewer: Sebastiaan Borghans "S"

Geïnterviewde: Charles Claessens "C"

- S: Wat is uw functie binnen de provincie?
- C: Ik ben werkzaam bij de afdeling strategie, en daar is de naam kennisstrateeg aangeplakt, voor zover dat iets waard is natuurlijk.
- S: Oké! Wat is uw rol met betrekking tot krimp?
- C: Ik ben projectleider demografie voor de provincie. Het is eigenlijk iets overkoepelend, ik ben niet inhoudelijk met alle zaken bezig, maar ik probeer op alle beleidsvelden die demografie raken en waar de provincie op een manier bij betrokken is de juiste verbindingen te leggen. En ik ben de contactpersoon naar het rijk en naar alle kennisplatforma in het land die met krimp bezig zijn.
- S: Duidelijk. Oké dan begin ik met de interview vragen. Ik heb een lijstje opgesteld met wat vragen en die gaan we af, eventueel haak ik op uw antwoorden in. Als we er niks mee kunnen gaan we lekker door naar de volgende. Wanneer kwam het besef dat met bevolkingsdaling moest worden omgegaan in plaats van er tegen in worden gegaan?
- C: Dat was hier al vrij vroeg. Een jaar of 10-11 geleden, 2005/2006 zou dat ongeveer hier tot stand zijn gekomen. En ik weet dat met name in parkstad in die periode al heel erg veel gedaan is. En dat dat een regio is die samen met Noordoost Groningen daar in voor op loopt in de trant bij het omgaan met krimp en niet het tegengaan daarvan.
- S: Oké u zegt al Parkstad. Is Parkstad ontstaan door krimp? Zie ik dat zo goed. Dat doordat er krimp was dat het die naam heeft gekregen?
- C: Ja doordat er krimp was is men er eigenlijk wel vrij snel gaan beseffen dat er meer samen gewerkt moest worden tussen gemeenten om toekomstig bestendig te kunnen zijn en om als regio te kunnen overleven. Het samenwerkingsverband dat er toen der tijd is ontstaan. Krimp is daar een van de oorzaken van geweest ja.
- S: En dat is ook door de provincie aangedreven?
- C: Mede, de regio en de provincie hebben dat gezamenlijk gedaan.
- S: Dan wil ik het even over voorzieningen hebben. Bijvoorbeeld scholen, zorginstellingen, sport. Wat verandert er in uw provincie aan krimpvoorzieningen. Dus in Parkstad?
- C: Het worden er minder, je ziet steeds meer en meer fusies ontstaan. Het verenigingsleven wordt kleiner. Verenigingen worden gedwongen om op een andere manier met ledenwerving om te gaan, op een andere manier om te gaan met accommodaties. Oudere accommodaties worden met regelmaat afgestoten. Er worden brede maatschappelijke voorzieningen gebouwd. Dat zijn volgens mij wel ontwikkelingen die je in het hele land ziet gebeuren. Het is vooral proberen om te gaan met de mensen die je nog hebt en met de voorzieningen die er nog zijn. Die proberen zo toekomst bestendig mogelijk in te richten.
- S: Ja. Kunt u een voorbeeld daarvoor noemen, van voorzieningen?
- C: Echt een concreet voorbeeld van een accommodatie bijvoorbeeld?

- S: Ja, graag.
- C: Dan denk ik aan een accommodatie in de gemeente Heerlen bijvoorbeeld. Daar is een voetbalvereniging met een grote sporthal, daar zit scouting bij, allemaal andere verenigingen maken gebruik van dat zelfde complex. De scholen maken gebruik van de sporthal waar de voetbal 's avonds in kan trainen. Ik weet niet eens welke combinaties er in dat complex gemaakt worden maar het is heel veelzijdig.
- S: Heeft de provincie een rol in het voorzieningen niveau in krimpgebieden?
- C: Wat we als provincie doen is vooral het mee faciliteren van de processen. Het echte werk moet gewoon in de gemeente zelf gebeuren en op een zo laag mogelijk niveau. Maar daar waar we mee kunnen denken en waar projecten bijvoorbeeld een keer een extra financieel steuntje in de rug nodig hebben en we als provincie zien dat de steun vanuit de provincie echt nodig is dan doen we dat ook.
- S: En in een situatie wanneer er bijvoorbeeld twee ziekenhuizen sluiten in Kerkrade en Heerlen. En er moet een nieuwe ziekenhuis worden gebouwd/herstructureerd en de gemeentes komen er zelf niet helemaal uit want ze willen het het liefst in hun eigen gemeente, zou de provincie daar dan iets aan kunnen doen. Doet de provincie er dan iets aan?
- C: Het voorbeeld van het ziekenhuis is niet het beste want we hebben het Orbis ziekenhuis in Sittard Geleen en het Atrium ziekenhuis in Heerlen Brunssum Kerkrade. Die zijn onlangs gefuseerd en die hebben in Sittard en Heerlen twee locaties en die werken al heel erg samen. Er wordt gekeken of er allerlei vormen van zorg in het ene en het andere ziekenhuis aangeboden kunnen worden. Maar daar waar het zaken betreft die bovenregionaal zijn, die dus gemeentegrens overstijgend zijn en waar gemeenten niet uitkomen, daar dient de provincie een rol te spelen ja.
- S: En dat is daar ook in gebeurd of zijn het vooral de ziekenhuizen zelf geweest die dat toen gedaan hebben?
- C: Voor zover ik dat heb meegekregen zijn dat vooral de partijen zelf die daar aan de slag geweest zijn. En hier en daar natuurlijke wat politieke druk dat gebeurt natuurlijk overal. Maar volgens mij zijn die er zelf heel goed uitgekomen.
- S: Wordt er goed samengewerkt met de gemeente om voorzieningen te behouden dan wel te combineren met andere gemeenten?
- C: Ik vind dat dat steeds beter gaat. Weet niet of je bekend bent met de transitieatlas van Public Result?
- S: Nee, nog niet!
- C: Is misschien leuk om een keer te googelen. Public Result in den haag, die hebben een instrument ontwikkeld, dat is de transitieatlas, daarin worden gemeenteraden en gemeenten meegenomen in het proces rondom voorzieningen bijvoorbeeld en die schetsen allerlei scenario's. Stel er is in gemeente x een voetbalvereniging die steeds minder leden heeft en in gemeente y gebeurd hetzelfde, kunnen die ook een toekomstperspectief schetsen van als beide verenigingen nou verkassen van het terrein van vereniging x, dan levert het beide gemeenten financieel voordeel op en een stevigere verenigingen. Maar die weten op een hele goede manier objectief in beeld te brengen oor welk keuzes gemeenteraden kunnen

komen te staan en wat dat voor toekomst gevolgen heeft. Is denk ik wel een aanrader om even in te duiken en het te bekijken.

S: Dat klinkt heel goed.

C: En we maken daar in Limburg in ieder geval op een aantal gebieden gebruik van. Zuid Limburg heeft op primair onderwijs gebruik gemaakt van de transitieatlas. Midden Limburg heeft dat afgelopen jaar vooral gedaan op voorzieningenniveau. Die hebben alle gemeenteraden uit de regio bij elkaar in een sessie gezet en die hebben de transitieatlas met elkaar doorlopen. Met als doel om de gemeenteraden bewust te maken van de toekomstscenario's die zich voor doen en ook gemeenteraden te confronteren. Bijvoorbeeld als u als raadslid kiest om enkel het behoud van uw vereniging in uw eigen dorp betekent dit dat u over 10 jaar nog 5 leden hebt om (niet eens meer een elftal op te stellen). Maar als je nu gaat samen werken met vereniging die en die in andere gemeente dan heeft u weer toekomstperspectief. En dan kunt u wellicht met hulp van andere partijen. We hebben een huis voor de sport hier in Limburg, die brengen ook partijen samen, kunnen we u weer toekomstperspectief bieden.

S: Oké! U zei al dat u samenwerkt met Groningen en volgens mij ook Zeeland. Hoe ziet u de samenwerking?

C: Met Groningen en Zeeland durf ik te stellen dat de samenwerking heel erg goed is. We hebben sinds een paar maanden ook de provincie Friesland en Gelderland daarbij. Zij zijn inmiddels ook bestempeld als topkrimp provincie. Die maken inmiddels dus ook deel uit van dat clubje met Groningen en Zeeland. En wat we vooral doen is met elkaar kennis en ontwikkelingen delen van dit speelt bij ons en dat speelt bij jullie. Kunnen we van elkaar leren? En daar waar dat nodig is proberen we gezamenlijk de lobby te voeren richting Den Haag. In Groningen zit het Gronings gereedschap, daar heb je waarschijnlijk al wel van gehoord. Dat is een heel mooi pakket aan maatregelen om particuliere woningvoorraad uit het slop te trekken en daar oplossingen voor te vinden. In Parkstad hebben ze daar ook veel kennis en kunde over. Door met elkaar kennis te delen en ook te kijken van waar lopen we in nationale regelgeving tegenaan of waar hebben we hulp van het ene of het andere ministerie voor nodig. Dan probeer je samen druk uit te oefenen richting Den Haag om ook stappen te kunnen uitoefenen.

S: Ziet u dan ook verschillen in hoe Limburg omgaat met de krimp en hoe de provincie Zeeland dit doet?

C: Ja, dat zien je in zoverre dat iedere provincie heeft natuurlijk ook z'n eigen identiteit en z'n eigen aparte zaken. Zuid Limburg kenmerkt zich ook wel in dat het eigenlijk de enige provincie en topkrimpregio is die verstedelijkt is. We hebben in Parkstad over een gebied van 200/250 duizend inwoners met 5 kilometer over de grens de gemeente Aken waar een groeiregio is. Er komen steeds meer studenten bij en hebben ze een woning tekort. In de regio Parkstad zijn woningen over. Hoe kun je er nou mee omgaan dat je met die problemen kunt dealen. In Zeeland is dat veel minder het geval, daar lopen ze heel erg voor met de aanpak van onderwijs. Hoe kunnen we onderwijs voor Zeeland geborgd houden. Die werken heel erg over de grens en hebben een onderwijsautoriteit aangesteld. Limburg doet heel erg veel op het economische gebied en Groningen zit heel erg in de woonsector. In deze kan het interessant voor je zijn om even de evaluaties van de convenanten van Zeeland Groningen en Limburg op te vragen, die zijn eind vorig jaar gemaakt. Dat zal uit m'n hoofd november

december geweest zijn. Die zullen in dec of januari opgeleverd zijn. Daar zie je ook mooi de verschillen tussen de provincies terugkomen.

S: Ja, oké.

C: Dat is ook weer dezelfde club van die transitieatlas. Die hebben ook de evaluatie van de convenanten gedaan, dus misschien dat ze die online op de website hebben. Mocht dat niet het geval zijn dan moet je me even mailen dan kijk ik of ik ze hier nog ergens voor je opgeslagen heb.

S: Oké perfect, dat klinkt goed. U zei dat Aken dicht in de buurt ligt en u zit in een krimpregio. Is het dan toch niet een idee om iets met de woningnood die ze daar hebben en de woningvoorraad die u over heeft, om daar een combinatie mee te maken?

C: Ja dat gebeurt. Op de korte termijn gaat de gemeente Vaas bijvoorbeeld, dat is direct over de grens bij Aken, aantallen weet ik uit m'n hoofd niet, dat is pas in de media geweest, die gaan studenten bouwen voor studenten uit Aken. De gemeente Kerkrade heeft een project lopen en als het goed is wordt dat medio 2016 gerealiseerd om in een aantal flats ook studentenwoningen te gaan realiseren. Het heeft heel lang tegen allemaal regelgeving aangeboden. Inmiddels is de minister Blok in deze ook zover om te zeggen van we gaan die pilot draaien. En zoals het er nu uitziet, laatste nieuws wat ik gehoord heb, zou dat voorjaar 2016 worden dat die eerste studenten ook hier hun intrek gaan nemen. En dat heeft dan ook gevolgen voor het openbaar vervoer, dat moet dan goed geregeld zijn naar Aken, en die studenten moeten dan snel van Kerkrade naar Aken kunnen.

S: En dat zijn dingen die de gemeente doet? Want dat lijkt me wel meer iets voor de provincie.

C: Daar wordt vooral aan getrokken door het samenwerkingsverband Parkstad Limburg. Die doen daar heel erg veel in. En ik weet dat vanuit de provincie wij bijvoorbeeld ook betrokken zijn bij een grens invoer punt. We proberen vanuit de provincie ook daar waar mogelijk ook op allerlei mogelijk terreinen te faciliteren. Dat inwoners van deze kant van de grens maar ook van de andere kant van grens op een makkelijk manier die grens over kunnen en dan heb je het over werkgelegenheid, zorgen dat mensen die de grens over gaan, dat ze ondersteuning krijgen voor alle wettelijke problemen die ze tegen komen. Eigenlijk een duw in de rug te geven om die grens niet meer te zien maar er gewoon te gaan werken. Jaar of 50/60/70 toen de mijnen open waren was dat iets waar eigenlijk niet over gesproken werd, toen gebeurde dat eigenlijk automatisch. Kwamen de mensen uit Duitsland in de mijnen in Limburg werken en andersom zodat dat er veel discussie over was. En 50/60/70 jaar verder hebben we door allerlei regeltjes een heleboel bureaucratie opgetuigd. En hebben we er met elkaar voor gezorgd dat mensen de grens eerder als barrière dan als een kans zien. En we moeten er nu eigenlijk weer voor zorgen dat we alle kansen die er zijn gaan benutten. Marlet, zegt je dat wat? Onderzoeksbureau van PBL die brengen de atlas voor de gemeente uit. Die heeft een mooi boekje erover geschreven, groeien aan de grens.

S: Die heb ik gezien.

C: En we hebben in Limburg ook de kansen atlas laten maken voor noord midden en zuid Limburg waar juist dat soort vragen van 'zien we een kans als we die en problemen slechten' om met de andere kant van de grens te kunnen handelen. Van allebei de kanten om dat weer op gang te brengen. Dat is in kaart gebracht. Het is nu alleen nog maar met elkaar ervoor zorgen dat we die grenzen weten te slechten en dat we die regelgeving daar waar het tot

problemen leidt we die problemen proberen weg te halen. Dat doen we door regelvrije zones te creëren en pilots te ontwikkelen die in een bepaald gebied horen. Maar dan moet je tegen een heleboel bureaucratie opboksen. En niet alleen in Nederland maar ook in Duitsland, want daar kunnen ze er ook wat van.

S: Dat snap ik! Dan het volgende. Er zullen in de toekomst wel wat meer krimp gebieden bijkomen in Nederland. Wat kunnen ze van uw krimpbeleid leren? Kunnen ze nu al dingen doen? Want men weet eigenlijk al dat het gaat gebeuren.

C: Ze zijn bezig. Ze zijn allemaal bezig. En ze proberen allemaal. Ik zie dat in Groningen, Friesland, Zeeland, Gelderland. Ze zijn allemaal al bezig om voor te sorteren op prognoses en om te kijken hoe kunnen we daar mee omgaan. Juist door die netwerken waar we met elkaar inzitten en die kennisdeling, leer je van elkaar en leer je waar je tegenaan kunt lopen en dan nog weet je dat iedere regio z'n eigen identiteit en z'n eigen problemen heeft. Maar je kunt toch van elkaar leren. En nogmaals, die lobby die je met elkaar richting rijk kunt voeren is van levensbelang. We hebben onlangs, dat zou in september of oktober geweest zijn, hebben we met die 5 provincies ende minister aan tafel gezeten voor een eerste kennismakingsgesprek na de provinciale statenverkiezingen, met de nieuwe gedeputeerden en de minister. Daar hebben we over een aantal thema's met elkaar gesproken. En voorjaar 2016 gaan we een van die thema's verder uitdiepen. Dat zal na alle waarschijnlijk de discussie rond de particuliere woningvoorraad worden. Daar proberen we nu met elkaar vanuit die verschillende provincies onze eigen problemen te delen. En kijken we van waar raakt het nou en met welke dezelfde boodschap kunnen we nou bij het rijk een bepaalde vorm van hulp afdwingen. En dat hoeft niet altijd financieel te zijn, dat kan ook vooral zijn in het creëren van ruimtes onder een regelgeving.

S: Ja, is er ook zoiets van toepassing op voorzieningen?

Gesprek onderbroken vanwege mensen die de kamer binnen kwamen waar Charles zat.

C: Waar waren we gebleven?

S: U had het over het woonbeleid, dat dat samen met de provincies naar het rijk werd gebracht.

C: Ja.

S: Is er ook zoiets van toepassing op voorzieningen?

C: We hebben het over vastgoed gehad en over voorzieningen. Voorzieningen is daar eigenlijk gewoon onderdeel van.

S: Oké, in Groningen is bijvoorbeeld het probleem met voorzieningen zoals onderwijs en basisscholen wat anders dan bij jullie. In parkstad ligt alles redelijk dicht bij elkaar dus zal er altijd een school in de buurt blijven en in Groningen is dat niet zo. Daar gaan scholen dicht en daarna is de volgende school een aantal kilometer verderop. Dat gaat voor kinderen niet echt werken. Dat is een beetje het raakvlak.

C: Dan lijkt mij toch de transitieatlas van Public Result handig om te bekijken. Wellicht dat Groningen daar ook wat mee doet. Dan moet je eigenlijk contact leggen met mijn collega in Groningen, die kan jou daar gewoon meer inhoudelijk over vertellen.

S: Dan de laatste paar vragen. Bent u bekend met de komst van een nieuwe omgevingswet?

- C: Ja.
- S: Nou oké!
- C: Ik ben bekend met de komst maar hoe die inhoudelijk in elkaar zit daar laat ik mij graag door adviseren door de mensen die daar inhoudelijk vanaf weten. Daar heb ik niet zoveel mee te doen?
- S: Het zou alles makkelijker moeten maken en het gaat dan een stuk decentraler. Dat betekent dus ook dat de rol van de provincie in bepaalde situaties zal gaan veranderen. Denkt u dit ook?
- C: Ja ik denk dat ook, dat wat ik er van weet en wat men beoogd dan denk ik dat ook. Of dat zo gaat uitwerken moet men afwachten.
- S: Oké dan heb ik verder geen vragen.
- C: Zal ik zo nog even de naam van mijn collega's uit Groningen en zeeland geven?
- S: Ja dat zou fijn zijn!
- C: Dan zal ik dat op de mail zetten.
- S: Dank u wel. Dan wil ik u hartelijk bedanken voor dit gesprek.

Bijlage 5. Transcript interview Zeeland

Interviewer: Sebastiaan Borghans "S"

Geïnterviewde: Bert Zanting "B"

S: Wilt u anoniem blijven?

B: Nee hoor.

S: Wat is uw functie binnen de provincie?

B: Ik ben beleidsmedewerker.

S: En wat is dan uw rol met betrekking tot krimp?

B: Ik ben contactpersoon voor zeeland richting de andere krimpprovincies om het zo maar te zeggen, en ik ben contactpersoon richting den haag. En dat komt voort uit het convenant dat wij als provincie, ik meen in 2012 of 2011, met het rijk hebben besloten. Koers Vast voor zeeland. Dat heb ik begin 2013 als taak gekregen hier. Ik ben geen demograaf. Ik hou me niet bezig met de cijfertjes, maar met de lobby, is een groot woord, richting den haag. Het samen optrekken, het waren toen nog Zeeland, Limburg en Groningen richting den haag.

S: Oké dat is duidelijk. Dan begin ik nu met de interviewvragen. Wanneer kwam het besef dat met bevolkingsdaling moeten worden omgegaan en niet ertegen in gegaan? Er is in de literatuur een duidelijke omslag te zien tussen de groei politiek en krimppolitiek.

B: Dat is voor mijn tijd moet ik eerlijk toegeven hoor. Maar ik denk dat dat tussen 2008 en 2009 hier in zeeland is geland. Dat er sowieso wat gaande was. Dat demografie toch wel een factor was waar we als zeeland rekening mee moesten gaan houden. Vandaar is dat bewustzijn gekomen. Dat je daar niet tegenin moet zwemmen maar moet meebewegen. Daar waren wij als zeeland een van de koplopers.

S: Samen met Limburg en Groningen volgens mij?

B: Ja.

S: Wat verandert er in uw provincie aan voorzieningen in krimpgebieden? Wat ziet u hier gebeuren?

B: Dat had ik in het stukje ook al aangegeven. Ik had even als voorbeeld het onderwijs genoemd. Dat staat heel zichtbaar he. Als je zegt ik zoek een voorbeeld waarin je heel goed kunt laten zien wat demografische veranderingen betekenen. Cijfers van krimp zijn over het algemeen hele hard, leerlingen aantallen en bevolkingscijfers. Dat kun je allemaal heel goed becijferen. Het resultaat is dat in het basis onderwijs gewoon scholen sluiten. Dat is in Zeeuws-Vlaanderen, dat is een krimpregio, maar ook in heel zeeland gewoon gebeuren. Dat zien we al dat scholen kleiner worden, moeten fuseren, moeten sluiten, met name in dorpen, daar zie je het gebeuren. En nou goed dat sijnelt dus ook door richting het voortgezet onderwijs, daar zie je nu ook al dat bijvoorbeeld een mbo opleiding, dan neem ik nu Walcheren, dat is tegenwoordig in een anticipeerregio. Dat die dus als gevolg van een dalend aantal leerlingen, dat niet alle scholen meer alle opleidingen aankunnen. Dus dat ze samenwerkingsvormen aan het zoeken zijn. Dat is het vmbo, excuseer. Het mbo is in zeeland al gefuseerd, we hebben één mbo instelling. Je ziet dus dat basisscholen met sluiting worden

bedreigd. In de toekomst gaan daar dus heel wat van verdwijningen. En je ziet opschaling van voorzieningen, in het onderwijs zie je dat ook niet elke plaats in elke gedeelte van Zeeland alle mbo opleidingen kunnen worden aangeboden. Daardoor komt er bij dat we een provincie zijn met veel water en relatief veel lange afstanden.

S: Dat is ook een obstakel.

B: In het basisonderwijs is het het meest zichtbaar, daar zie je het heel goed. Dat op een gegeven moment de dorpsbakker verwijdend, dat was misschien toch al een keer gebeurd. Dat mensen tegenwoordig hun spullen liever bij de xl Albert Heijn kopen, dan dat ze dat nog in een dorp doen. Als je wil kijken, waar zie je het heel goed gebeuren, dan is het basisonderwijs. Daarna is het voortgezet onderwijs aan de beurt.

S: Wat doet de provincie dan precies aan dit probleem, want ik neem aan dat wanneer basisscholen in dorpen verdwijnen dat dat niet precies volgens jullie plan is?

B: Dat is niet iets waar wij ons mee bemoeien.

S: En ook niet als bijvoorbeeld een laatste school in een plaats verdwijnt.

B: Wij houden ons niet bezig met lokale voorzieningen. Wij houden ons vooral bezig met topvoorzieningen. Het hoger onderwijs en het hbo bijvoorbeeld. Het versterken van wetenschap onderwijs. Het verhaal van campus Zeeland wat ik je gestuurd heb. We zetten in op het behoud van de ziekenhuis zorg. Niet zo zeer op de locatie, maar we vinden het wel belangrijk dat er in de provincie ziekenhuis zorg is. Maar ook daar gaat de provincie ook niet over. We hebben er in principe niks over te vertellen. We bemoeien ons er wel mee. Maar de provincie Zeeland kiest heel nadrukkelijk niet over het lokale. Het lokale laten we over aan de gemeenten en aan de regio's. We kiezen met name voor de hoofdstructuur. Ziekenhuis zorg bijvoorbeeld En het hoog wetenschappelijke onderwijs. Wat wij wel in het verleden gedaan hebben en dat is misschien wel een antwoord op je vraag. Voor Zeeuws-Vlaanderen hebben we een master plan voorzieningen Zeeuws-Vlaanderen gefinancierd. Dat is in feite een plan voor de regio en dat plan moet wel door de regio zelf worden uitgevoerd. Met een aantal scenario's van wat kun je nou doen als je bevolking terugloopt en met name ook nog vergrijst, dat is eigenlijk het grootste probleem in Zeeland. Ook het aantal maar ook de vergrijzing. Dat is net zo belangrijk. Dat master plan voorzieningen hebben wij mede gefinancierd, mede geïnitieerd. Het is dan aan de regio om dat op te pakken. Dat hebben ze tot nu toe in Zeeuws-Vlaanderen nog niet gedaan. Ten minste niet gezamenlijk.

S: Oké.

B: En dat kunnen we als provincie niet afdwingen, wij hebben daar geen zeggenschap over. We kunnen het onderwerp agenderen, we kunnen expertise beschikbaar stellen, we kunnen bepaalde processen in gaan zetten en faciliteren. Maar uiteindelijk moet het door de regio's gebeuren. En in Zeeuws-Vlaanderen gebeurt al heel veel, alleen er gebeurt nog heel erg weinig samen. Die gemeenten moeten daar nog allemaal een beetje hun eigen koers in varen. En dat is lastig. Maar dat wil niet zeggen dat er niks gebeurt, alleen ze doen het nog te weinig samen. Dan is zo'n master plan voorzieningen was daar een mooi middel in geweest om ook het aantal zwembaden bijvoorbeeld te reduceren als ze dichtbij elkaar liggen qua gemeente. Daar zijn allemaal ideeën over, maar de regio moet het wel doen. Dat is onze rol een beetje. Wij gaan niet voor het laatste schooltje liggen als provincie.

S: Dat snap ik. Dat is ook precies wat ik eigenlijk wou achterhalen, of er zo'n plan gemaakt is.

- B: Voor Zeeuws-Vlaanderen is die gemaakt. En er is ook voor Zeeuws-Vlaanderen een maatschappelijke kosten baten analyse gemaakt, mede aanleiding van dat plan. Daar waren op een heleboel terrein de gevolgen door heen, in financieel opzicht, op het gebied van voorzieningen, op het gebied van woningbouw, economie. De regio beschikt over voldoende inzicht in wat er moet gebeuren. Alleen het ontbreekt nog aan een gezamenlijke aanpak. En dat is ook niet iets wat wij als provincie kunnen afdwingen, denk ook niet af moeten dwingen. Dat is mijn opvatting tenminste. Wij gaan ons niet actief bemoeien met het voorzieningenniveau in Zeeuws Vlaanderen.
- S: Maar er is dus wel te zien dat tussen die gemeenten niet echt een samenwerking op dat niveau bestaat?
- B: In z'n algemeenheid gesproken is samenwerking tussen de drie Zeeuws-Vlaamse gemeenten lastig.
- S: Terwijl dit wel iets is wat eigenlijk in een krimpgebied wel zou moeten hebben.
- B: Precies. En dat weten ze ook wel, maar ze doen het niet. Dat heeft ook te maken met politiek en de keuzes. Met autonomie, vasthouden aan je eigen autonomie. We zien wel dat als gevolg van de laatste verkiezingen, gemeenteraadsverkiezingen, meer lokale partijen toetreden zijn tot de colleges.
- S: Oké.
- B: Daarmee zie je dus eigenlijk weer een versterking van het lokale. In Zeeuws- Vlaanderen zijn veel lokale partijen. Dat versterkt dat nog een keer. Kijk de samenwerking liep voor die tijd ook niet altijd even soepeltjes. Hulst zit weer heel anders in de krimp dan sluis. Sluis heeft er heel veel last van. En Hulst heeft zoiets van we kunnen het hier over hebben en we lossen het wel op met de komst van de Vlamingen. Dat is maar te vraag of dat inderdaad zo is. Ik zie daar ook op korte termijn niet echt verandering in komen. Ik moet wel zeggen dat ze nu wel zo ver zijn dat ze richting een samenwerkingsagenda gaan op een beperkt aantal punten. Dus het is ook weer niet zo negatief als dat ik het schets, er zit wel een progressieve lijn in. Maar het is niet zo dat er een heel groot programma zal worden uitgerold. Maar je ziet wel een stukje toenadering. Het heeft er ook mee te maken dat het rijk een beperkt aantal middelen beschikbaar heeft gesteld voor de regio. Terneuzen is aangewezen als kassier. Dat ze met z'n drieën met die beperkte middelen wat moeten doen. In relatie tot bevolkingsontwikkelingen. Dat schijnt nu een beetje te gaan lukken. Dat nuanceert de boel weer een beetje. Maar samenwerken in Zeeuws-Vlaanderen is heel lastig. En als je het natuurlijk hebt over Schouwen-Duivenland, ja dat is één gemeente, dan is het makkelijk. Die hebben dat probleem niet. En op Walcheren is de samenwerking tussen de gemeenten beter dan in Zeeuws-Vlaanderen, maar daar heb je ook verschillende gemeenten.
- S: Precies, want wat ook ik veel heb gelezen is dat als er bijvoorbeeld twee zwembaden in twee verschillende gemeenten zijn. Dat wanneer allebei de zwembaden eigenlijk moeten sluiten beide gemeentes niet samen willen werken, maar dat ze allebei eigenlijk hun zwembad willen behouden.
- B: Dat sluit ik niet uit dat dat heel goed mogelijk is in Zeeuws-Vlaanderen.
- S: Ja en daar zie ik een rol voor een regionale samenwerking.

- B: En daar moet je dus eigenlijk op regionaal niveau kijken met z'n allen. Want als voorzieningen eigenlijk heel dichtbij elkaar liggen dan moet er eentje sluiten en welke sluit je dan? Dat vereist een stukje durf. Ik bedoel, als je dan toch meer lokale bestuurders hebt, meer lokale partijen. Die zitten er toch altijd net wat anders in. Aan de andere kant denk ik persoonlijk, dan is eigenlijk de problematiek nog niet erg genoeg, Als het water aan je lippen staat en je dreigt failliet te gaan als gemeente en je kunt het niet in stand houden, dan heb je misschien wel een noodzaak om met je burens te gaan praten van wat moeten we doen. Een globaal plan om op regionaal niveau naar al die voorzieningen te kijken dat ligt er gewoon. Je ziet het wel terug in de programma's van de colleges, dat Terneuzen en Sluis het doen, maar Hulst bijvoorbeeld weer niet.
- S: Oké. De provincie Limburg heb ik gesproken, Charles Claessens en hij zei dat ze de transitieatlas gebruikt hadden bij dit soort vraagstukken. Is dat bij jullie ook het geval?
- B: Nee. We hebben geen transitieatlas.
- S: Oké duidelijk. U heeft net al een aantal antwoorden op mijn overige vragen gegeven, dus ik kijk even wat verder. Hoe ziet de samenwerking tussen de topkrimpregio's eruit? Dat zijn volgens mij Groningen, Limburg, Zeeland en tegenwoordig ook Gelderland en Friesland.
- B: Nou we hebben altijd een hele waardevolle samenwerking gehad met Limburg en Groningen. En inmiddels heeft de kamer twee extra krimpregio's aangewezen, namelijk de Achterhoek en Noordoost-Friesland. Dat betekent dat we er twee provincies bij hebben gekregen. En mijn ervaring tot nu toe is dat de samenwerking er alleen maar beter op is geworden. Het is een mooie aanvulling op onze toch al goede samenwerking met Limburg en Groningen. Ze zitten er nog redelijk jong in natuurlijk, ze zijn net als krimpregio benoemd, maar daar zit heel veel energie en ze hebben natuurlijk ook nog wat te winnen.
- S: Zij kunnen wat leren van wat er al gebeurd is bij jullie?
- B: Ja. En aan de andere kant kunnen wij ook goed van hun leren. Ik zit vooral te kijken naar de manier waarop wij met z'n vijven richting den haag optrekken. Uiteraard ook het delen van kennis en expertise en hoe wij het hebben aangepakt, maar dat zal ook per provincie heel erg verschillen want we hebben heel erg verschillende provincies. De provincie die bulkt van het geld, dat is de rijkste provincie in Nederland, die hebben miljarden op de bank staan. En de provincie Zeeland is de armste van heel Nederland. Dus er zit ook een heel verschil in provincies. Groningen heeft te maken met bijvoorbeeld een hoge werkloosheid, wij kennen een van de laagste werkloosheden van Nederland. Qua aanpak zullen we ook daarin verschillen. Maar wat ik belangrijk vind is dat we inmiddels al vijf provincies optrekken richting Den Haag op dit dossier. Dat betekent dat de randen van Nederland optrekken tegen wat er eigenlijk in Den Haag besloten wordt. Die randsteden clivisering die toch een beetje nadelig uitpakt voor de randen van Nederland, die actief aan het krimpen zijn om het zomaar te zeggen. En ik vind Gelderland, de Achterhoek, met Friesland, met Noordoost-Friesland, een waardevolle aanvulling, daar zit een hoop energie. Dat is goed, om ook richting Den Haag in te zetten. Dus ik ben er heel tevreden over.
- S: Oké, dat is mooi.
- B: Wat ik je ook toegestuurd heb in dat stukje is dat Groningen, Limburg en Zeeland een jaar of anderhalf twee geleden die korting op de verhuurders heffing hebben weten te bedingen in Den Haag ook samen met de grote steden, dat zijn trajecten en lobby processen, dat moet je gewoon van goeden huize komen en een club mensen hebben die daar gewoon sterk in is en

samen wil optrekken. Met de komst van Gelderland en Friesland denk ik dat we daar alleen maar door winnen. Ik weet niet wat het antwoord van Limburg was, ben benieuwt.

- S: Limburg zei ook zeker dat de gezamenlijke optrek richting Den Haag heel belangrijk is inderdaad, eigenlijk precies hetzelfde als u.
- B: Wat ook belangrijk is nu, dat je nu moet proberen, je bent nu met meerdere regio's bezig, elke regio heeft wel een specifiek ding. Misschien dat Groningen die zit met z'n aardgas en met de daling van de bodem die er nog een keer bij komt. Om het zomaar uit te drukken, de economische malaise is daar misschien meer zichtbaar dan hier. Wat in Zeeland vooral speelt is de bereikbaarheid en de relatief lange afstanden die je moet overbruggen om van 'a' naar 'b' te komen. En dat is een financiering vanuit Den Haag voor het openbaar vervoer en wegen en dat soort zaken. De eiser wie dat toegeëigend is.
- S: Ik snap heel goed dat heel erg context specifieke situaties zijn. Bijvoorbeeld in Limburg spelen andere dingen dan in Zeeland en in Zeeland is spelen weer andere dingen dan in Groningen. Maar volgens mij zijn er bij krimp toch wel problemen die heel erg overeen komen. Bijvoorbeeld in Groningen en Zeeland is het probleem met de basisscholen volgens mij redelijk overeenkomend dat ze verdwijnen in kleine dorpen.
- B: Dat klopt. Dus we zoeken ook wel naar gemeenschappelijke delen. En dat betekent dat we als vijf de komende tijd één speerpunt er uithalen, want je kunt niet op vijf dingen tegelijk gaan inzetten in Den Haag. Wat we belangrijk vinden op dit moment is het particulier woningbezit, dat speelt in alle regio's en dus ook wel het probleem dat er dus in feite verliesmodel ligt. En dat de regio's niet in staat zijn dat probleem financieel zelf op te lossen. Dat is een punt waar wij de komende tijd ook mee bezig willen gaan. Dan is het mooie natuurlijk dat je met vijf regio's als een club gezamenlijk optrekt. Kijk digitale bereikbaarheid dat speelt natuurlijk overal, maar het is wel belangrijk dat in die gezamenlijke lobby één of twee dingen pakt en probeert daar vooral flink op in te zetten. En je probeert ook andere onderwerpen daar in zijn kielzog mee te nemen. Maar particulier woningbezit, dat is een zichtbaar gevolg van krimp. Leegstand is natuurlijk een heel zichtbaar ding. Naast onderwijs, daar zie je ook dat er iets niet goed gaat. Maar particulier vastgoed, woningbezit dat is ook een graadmeter dat iets echt niet goed gaat. Dat is een groot probleem, met name in Zeeuw-Vlaanderen en Groningen en Limburg.
- S: Ja dat is echt typisch voor krimp inderdaad.
- B: Ja, wij hebben daar iets specifiek eigen nog bij. We hebben natuurlijk een andere structuur als Groningen. Zij hebben natuurlijk een stad en een groot ommeland. Wij als Zeeland hebben geen natuurlijk een centrum, we hebben meerdere centra. Dat is een stukje stedelijkheid dat had ik even meegestuurd. Dat is ook een aandacht punt waar we mee bezig zijn. Maar goed dat is niet iets wat je in Den Haag moet kunnen aankaarten. Ondanks het feit dat we allemaal verschillend zijn hebben we toch ook een aantal grote overeenkomsten. Die gezamenlijke overeenkomsten, daar moet je proberen gezamenlijk een vuist te maken richting den Haag. En dat doen we met z'n vijven. En ik moet zeggen dat ik daar heel erg over te spreken ben.
- S: De leegstand, daar wordt dus nu vooral gezamenlijk gelobbyd naar den Haag.
- B: Dat is de inzet op dit moment. Dat wordt nu voorbereid. We hebben ook te maken met een coördinerend minister die bij het ministerie van BZK wonen en rijksdienst zit. Wonen is ook

de core business van de minister. Ja goed, dat is alleen maar goed natuurlijk. Dit is natuurlijk een minister van VVD huizen. Die zal zeggen, ja dit is eigenlijk mijn probleem niet.

S: Oké dus dat is nu het speerpunt. Zitten voorzieningen daar dan ook in? Of doordat jullie met de leegstand naar Den Haag gaan, wordt het voorzieningenniveau daarin meegenomen?

B: Waar wij mee zitten is het leegstaand vastgoed. Als gevolg van het minder worden van voorzieningen. Kijk basisscholen die sluiten. Wat je dus ook ziet is dat er bijvoorbeeld multifunctionele gebouwen gebouwd worden in dorpen. De kinderopvang bij de basisschool. De sportclub erbij en dat soort dingen. Hartstikke mooi natuurlijk maar ondertussen staan er natuurlijk weer 5 gebouwen leeg. En in krimpgebieden heb je daar vaak geen andere bestemming voor. In een stad kun je dat snel regelen en zal er toch wel weer een bestemming te vinden zijn. En dat is natuurlijk op een gegeven moment ook weer een probleem. Dat je leegstaand vastgoed krijgt. Dat valt in dat kielzog wel mee in het verhaal. Maar niet het onderdruk staan van de voorzieningen zelf, maar de gevolgen daarvan en de gevolgen van een stukje verloedering. Wat doe je als de helft van je scholen is gesloten? Voor de helft daarvan is geen bestemming meer, laat je het dan leegstaan of neem je het uit de markt? Verzin eens wat. En in een krimpgebied is ook geen marktwerking. En daar zit ook niemand op de wachten, dus dat is wel een probleem en dat kost ook geld. Dat is iets wat bijvoorbeeld Zeeuws-Vlaanderen niet alleen kan opbrengen, dus je moet op zoek naar financiële middelen en slimme manieren om dat vastgoed een andere bestemming te geven dan het uit de markt te nemen. Dat betekent Zeeuws-Vlaanderen dat je gewoon moet slopen.

S: Dan nog wat laatste vragen over de omgevingswet. Ik heb uw stukje daarover gelezen. Denkt u dat de rol van de provincie door de komst van de omgevingswet gaat veranderen?

B: Ik heb die vraag uitgezet bij mijn collega's en die hebben daar niet echt duidelijk antwoord opgegeven dus ik moet je een beetje schuldig blijven. Ik heb wel andere collega's van ruimte gesproken. Ik begrijp wel dat het een heel breed verhaal wordt. Ik heb ze gevraagd wat er dan gaat veranderen. Wat ze wel aangaven is dat er meer uit wordt gegaan richting gemeenten. Een stukje vertrouwen en loslaten. Ik denk niet dat de rol van de provincie wezenlijk verandert, maar misschien wel onze houding richting gemeenten. We gaan niet per definitie wat anders doen dan we voor die tijd deden, het wordt wel breder opgepakt, er zit meer integraliteit in. En onze relatie met de gemeenten wordt meer losgelaten en er is meer sprake van vertrouwen. Goed dat zijn mooie woorden maar ik weet niet hoe dat in de praktijk gaat uitpakken. Daar heb ik in de praktijk niet mee te maken. Mocht ik daar nog een prachtig antwoord op vinden eerdaags dan zet ik het even voor je op de mail. Ik weet niet wat de reactie van Limburg bijvoorbeeld was?

S: Ik denk dat niemand nu weet hoe het in de praktijk daadwerkelijk gaat uitpakken. Het is vooral dat het allemaal wat decentraler opgezet gaat worden.

B: En het gaat snel begreep ik van mijn collega's. De wet wordt sneller ingevoerd dan ze aanvankelijk hadden gedacht.

S: Ja.

B: Dus er is nog wat werk aan de winkel.

S: Wat mijn bedoeling hiermee was is dat die samenwerking waar we het net over hadden, tussen gemeenten. Dat dat zo moeizaam gaat, dat met de komst van de omgevingswet ze

eigenlijk nog meer zelf te zeggen hebben en dat op een hoger schaalniveau bijvoorbeeld een provincie of een regionale samenwerking dan minder sturing heeft in hoe zij dingen samen doen. Dat is een beetje het raakvlak.

B: Ja, dat zou wel eens zo kunnen uitpakken. Van de andere kant. Je weet het niet en vaak zijn er ook andere factoren waarom er niet samengewerkt wordt. En dat zal in dit geval de samenwerking niet bevorderen. Ik zat even te zoeken naar de achtergrond van je vraag maar het is me weer helder.

S: Oké! Ik denk dat ik genoeg weet nu.

B: Nou, mocht je nog wat te binnen schieten, zet het even op de mail. Je hebt Charles gesproken. Nog meer mensen die je gaat spreken binnenkort?

S: Ik moet alleen Groningen nog doen.

B: Dorien? Of heb je daar andere mensen voor?

S: Ja, dat is Dorien. Daar heb ik het nummer van gekregen. Dan heb ik in totaal drie mensen die ongeveer hetzelfde doen dacht ik.

B: Ja.

S: Dan is het mooi.

B: Neem je ook nog een nieuwe krimp provincie om het zomaar te zeggen, om te kijken hoe die er in staat?

S: Nee, ik heb tot nu toe Groningen, Limburg en Zeeland gepakt. Ik weet dat Gelderland met de Achterhoek en Friesland met Noordoost-Friesland er dan bij zijn gekomen. Maar die zitten er nog niet lang genoeg bij zodat ik er iets goeds over kan schrijven dacht ik.

B: Heb je die convenanten ook?

S: Ik heb van Charles ook gehoord over convenanten, maar die heb ik nog niet bekeken. Dus dat is zeker iets wat ik moet doen.

B: Maar die heb je wel?

S: Nee nog niet. Daar ga ik nog naar op zoek. En anders krijgen jullie een mailtje van me!

B: We hebben dus in het kader van die evalueatie van die convenanten, dat heeft Public Result voor ons gedaan, in gezamenlijke opdracht van Groningen, Limburg, Zeeland en BZK hebben wij als provincie heel veel documentatie. Ik heb dat zelf ook een beetje verzameld omdat ik relatief nieuw ben. Dus als je zegt, ik zoek iets, is het er? Stuur mij dan een mailtje, dan kunnen wij kijken in een digitaal mapje wat we hier nog hebben liggen.

S: Nou graag!

B: Op zich zijn die evalueaties van die convenanten, daar staat eigenlijk het hele verhaal over hoe krimp op de agenda is geplaatst. Dat Zeeland, Limburg en Groningen de koplopers zijn. Dat daar is een convenant uit voortgekomen. Dat liep eind 2014 af.

Als je de voorgeschiedenis kent dan is dat wel lekker. Dan heb je even wat tekst. Ik kan je dat wel even toesturen, dan pak ik even wat documenten. Dan heb je dat, dan kan je altijd kijken wat je ermee doet. Er zit ook nog een hele literatuurlijst bij een van die stukken, dus dan heb je ongeveer alles wat er in Nederland geschreven is bij wijze van spreken.

S: Oké perfect. Hartstikke bedankt voor het interview.

B: Oké, hartstikke leuk en mocht er nog wat zijn, laat het even weten en succes ermee.

Antwoorden via de mail naar aanleiding van 4 vragen die vooraf opgestuurd zijn.

1. Wat verandert er in uw provincie aan voorzieningen in krimpregieden? Kunt u een voorbeeld noemen?

Algemeen gesproken staan in heel de provincie Zeeland de voorzieningen onderdruk. Een sprekend voorbeeld is het basisonderwijs. In heel de provincie en vooral in krimpregio Zeeuws-Vlaanderen worden basisscholen gesloten. Daarnaast is het dalend aantal leerlingen ook al voelbaar in het voortgezet onderwijs. Samen met de Onderwijs Autoriteit Zeeland (OAZ) wordt in Zeeuws-Vlaanderen een plan uitgewerkt om het basisonderwijs toekomstbestendig te maken. Ouders moeten de garantie krijgen dat hun kinderen de gehele basisschool op dezelfde locatie kunnen afmaken en daar liefst ook kinderopvang en de peuterspeelzaal kunnen vinden. Dat is de doelstelling van de Zeeuws-Vlaamse gemeenten, schoolbesturen en organisaties voor kinderopvang die een 'toekomstbestendig' aanbod van onderwijs, en opvang voor kinderen van 0 tot 12 jaar willen realiseren. De keerzijde van die medaille is wel dat de regio niet ontkomt aan sluiting en samenvoeging van een aantal scholen en voorzieningen voor kinderopvang (zie ook MKBA-Zeeuws-Vlaanderen, hoofdstuk 4).

Overigens stelde Scoop (nu ZB | Zeeuws Planbureau) in 2012, dat de dorpen zonder basis- school in Zeeland geen spookdorpen (hoeven te) worden. De kernen zonder basisschool laten geen afwijkende bevolkingsontwikkeling zien en de leefbaarheid wordt er door de inwoners als hoog ervaren (*Sluit de basisschool: sluit het dorp? – Scoop 2012*).

2. Wat is het beleid van de provincie als het gaat om het voorzieningenniveau in krimpregieden?

De Provincie kent GEEN specifiek beleid voor onze krimpregio Zeeuws-Vlaanderen of de anticeperregio's Schouwen-Duiveland en Walcheren: Nieuwe Wegen, Nota Leefbaarheid & Bevolking 2014 -2018 richt zich op heel de provincie ! Ontwikkelingen als demografie, schaalvergroting, digitalisering enz. hebben immers ook betrekking op heel Zeeland. Als provincie zetten we in op de samenhang in de opgaven. De toegevoegde waarde van de provincie ligt vooral in het vermogen om op het regionale en provinciale niveau een sector overstijgende en verbindende rol te spelen. Een verschuiving van specifiek sociaal beleid naar integraal, leefbaarheidsbeleid (Nieuwe Wegen Nota Leefbaarheid & Bevolking, p. 5, 6 en 12). We hebben dan als gevolg van de in 2102 gevoerde kerntakendiscussie dan ook geen sociaal beleid meer als provincie, dat laten we aan de 13 Zeeuwse gemeenten over. Die hebben daar in het kader van de Wmo een primaire taak.. We houden ons dus NIET bezig met speeltuintjes, kinderboerderijen, sportaccommodaties, basisschooltjes, clubhuizen, vrijwilligers, pinautomaten, parkjes, volks- en moestuinen enz.

De rol van de Provincie in het integrale leefbaarheidsbeleid kan verschillen. Soms is onze rol dat we vraagstukken op de agenda zetten en andere inspireren. Soms brengen we partijen bij elkaar en verbinden. Kenmerkend is dat onze rol dus niet vastligt, maar wisselt. En soms verlenen we incidenteel een financiële bijdrage. Daarvoor is beperkt budget beschikbaar.

Drie concrete voorbeelden van projecten in het kader van Nieuwe Wegen :

a. Werkplaats Zeeuwse Huiskamer in Vlissingen

In Dok41(dé Zeeuwse broedplaats voor innovatieve technologie en creatieve start-ups in Vlissingen) is een huiskamer-ruimte ingericht die fungeert als de Werkplaats van de Zeeuwse Huiskamer. Hier wordt concreet gebouwd aan oplossingen om langer thuis te kunnen blijven wonen. Studenten van HZ

University of Applied Sciences werken hier samen met Amels (bouwer van luxe jachten) en diverse andere Zeeuwse partners aan een testruimte voor 'voice en gesture control'.

De Werkplaats is een vervolg op de Zeeuwse huiskamers. Dit zijn huiskamers op vijf verschillende locaties in Zeeland waar wordt geëxperimenteerd rond verschillende thema's op het gebied van wonen en gezondheid. Sinds juli 2015 is er ook een Zeeuwse huiskamer onder de naam ROOMforLIFE in het Engelse Folkstone (Graafschap Kent) gestart.

b. Centrum Toptechniek Zeeuws-Vlaanderen

Het Zeeuws-Vlaamse techniekonderwijs op het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs dreigt te verdwijnen, indien er op korte termijn geen stappen worden gezet richting méér samenwerking en afstemming, evenals het samenvoegen en centraliseren van het onderwijsaanbod.

De Provincie heeft op verzoek van het Zeeuws-Vlaamse voortgezet onderwijs en Scalda (ROC) middelen gereserveerd om het Zeeuws-Vlaamse Techniek onderwijs toekomst-proof te maken door een 'Centrale Techniekvoorziening Zeeuws-Vlaanderen' in te richten. Aan de inrichting van deze voorziening wordt momenteel door de betrokken partijen gewerkt. Onlangs heeft het Centrum Toptechniek Zeeuws-Vlaanderen een donatie van € 500.000,- gekregen van het jubilerende DOW Chemical.

c. Makelpunt Walcheren

Gemeente Middelburg heeft van de Provincie subsidie ontvangen om een Makelpunt in te richten. Dit is een website waar vraag en aanbod van ruimte voor uiteenlopende activiteiten samenkomen. Van vergaderruimte tot hobbyclub en van danszaal tot sporthal. Veel maatschappelijke organisaties beschikken over ruimten, locaties of accommodaties die soms niet volledig benut worden of leeg staan. Doel van het Makelpunt is beschikbare ruimte in de regio optimaal te benutten. De website brengt ruimtevragers en aanbod bij elkaar en geeft daarmee antwoord op de vraag vanuit de samenleving naar accommodaties en benut tegelijkertijd beschikbare locaties beter. Met een online zoekstelsel kunnen vragers zelf geschikte ruimte vinden, en aanbieders een passende gebruiker. De intentie is het huidige Makelpunt als breed Walchers Makelpunt in te richten en andere Zeeuwse regio's als Zeeuws-Vlaanderen en Schouwen-Duiveland te ondersteunen bij het opzetten van een dergelijk regionaal Makelpunt.

Tot slot twee belangrijke Zeeuwse processen in relatie tot voorzieningen :

Campus Zeeland

Passend binnen het idee 'Nieuwe Wegen' is er Campus Zeeland. In het nieuwe collegeprogramma, 'Krachten bundelen', van de Provincie zijn de ambities van 'Campus Zeeland' meegenomen. De gevraagde investeringen zijn fors en de gevraagde middelen overstijgen de provinciale mogelijkheden. De provincie participeert in de stuurgroep.

Op dit moment wordt gewerkt aan de toekomst van het Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) en de toekomst van Imares in Zeeland (strategisch en toegepast wetenschappelijk marien ecologisch onderzoek), het Roosevelt Study Center, de kansen van het Centrum Onderwijs Excellentie en vinden tevens de eerste gesprekken plaats met een potentiële kwartiermaker BètaCollege (tweede University College in Middelburg) en de inrichting van kennis- en innovatietafels. In vervolg hierop worden de bijbehorende ambities uitgewerkt door kwartiermakers

en de contacten gelegd met het Rijk en Europa om financieringsmogelijkheden van deze plannen te bespreken.

Stedelijke Aantrekkelijkheid

Zeeland heeft met haar stedelijke agglomeratie Middelburg/Vlissingen een stedelijke omgeving die voldoet aan de internationale definitie van een stedelijk centrum. Samen met het ommeland, waar mensen vanuit elke uithoek met de auto het stedelijk centrum binnen het uur kunnen bereiken, vormt Zeeland een uniek leefgebied met een eigen identiteit en culturele binding.

Wil Zeeland meer zijn dan de tuin van de Randstad, het uitloopgebied van de Belgische steden of de rurale westflank van Breda, dan zullen ruimtelijke keuzes gemaakt moeten worden voor het ontwikkelen van stedelijke aantrekkelijkheid. De gevoerde strategie van verdelen van voorzieningen over de vier grootste Zeeuwse steden werkt daarbij eerder tegen dan voor Zeeland. Het versplintert waar bundeling is geboden. Het succes van een voorziening als het University College Roosevelt is een duidelijke illustratie dat aantrekkelijke stedelijkheid ook in Zeeland te ontwikkelen is. Met een bijzondere historische binnenstad in Middelburg verbonden aan een uniek waterfront in Vlissingen heeft Zeeland aantrekkelijke troeven in handen voor verdere stedelijke ontwikkeling. Tekst : Dick vd Wouw, Economische Berichten. Weblog.

De Z4 (Vlissingen, Middelburg, Goes en Terneuzen) zijn hier dé partij. Provincie is hier meer aanjager van het (denk)proces, op basis van een door PS aangenomen motie.

3. Hoe ziet u de samenwerking tussen de topkrimpregio's?

Onmisbaar en van grote waarde in het dossier 'bevolkingsdaling'. De afgelopen jaren heeft deze samenwerking tussen Limburg, Groningen en Zeeland z'n meerwaarde meer dan bewezen bij het blijvend agenderen van de 'bevolkingsdaling' in Den Haag. Een concreet resultaat hiervan is de bedongen korting op de verhuurdersheffing voor corporaties in de krimpgebieden. Voor ons Zeeuws-Vlaanderen. Ook de eindevaluatie van de eind 2014 verstreken convenanten bevolkingsdaling is gezamenlijk opgepakt. Met het toetreden van de nieuwe 'krimp-partners' Gelderland en Friesland, trekken we nu als T5 samen op richting Den Haag.

4. Denkt u dat de rol van de provincie verandert ten opzicht van krimpgebieden als de nieuwe omgevingswet komt?

Deze vraag heb ik even uitgezet bij de afdeling Ruimte (antwoord volgt).

LANDELIJK | De rol van de Omgevingswet bij krimp

De aanpak van de krimpproblematiek vergt een instrumentarium dat mogelijkheden biedt om rekening te houden met lokale en regionale verschillen en flexibel kan worden toegepast. Via de aanstaande Omgevingswet en bijbehorende algemene maatregelen van bestuur wordt hierin voorzien wat betreft het beleid voor de fysieke leefomgeving. De Omgevingswet neemt belemmeringen voor de transitie van krimpgebieden weg en geeft meer bestuurlijke afwegingsruimte voor het maken van keuzes. Zo kent de wet onder meer het instrument van de omgevingsvisie waarmee een samenhangend en strategisch plan kan worden opgesteld en toekomstige beslissingen worden voorbereid. Dat kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat over programmering wordt voorkomen. Via het gemeentelijk omgevingsplan kan meer ruimte worden geboden voor de transitie van functies in gebieden door de mogelijkheid om niet gerealiseerde bestemmingen na een bepaalde termijn zonder planschade weg te kunnen nemen. Ook het schrappen van de actualisatieplicht van tien jaar zoals deze

nu geldt voor het bestemmingsplan en van de verplichting om aan te tonen dat nieuwe functies binnen tien jaar worden gerealiseerd kan bijdragen aan de aanpak van de krimpproblematiek. Door aanpassing van de regeling voor grondexploitatie wordt de mogelijkheid geboden om dit pas te bezien bij de concrete aanvraag van een omgevingsvergunning.

Bijlage 6. Interview contacten

De contacten overleggen regelmatig namens de provincie en delen kennis en ervaringen over het krimpvraagstuk.

Naam: Dorine Sibbes

Functie: Programma coördinator bevolkingsdaling provincie Groningen

Datum: 7 januari 2016

Naam: Charles Claessens

Functie: Kennisstrateeg provincie Limburg

Datum: 7 december 2015

Naam: Bert Zanting

Functie: Beleidsadviseur provincie Zeeland

Datum: 18 december 2015

Bijlage 7. Verwerkt omgevingsplan Groningen 2009

“Vragen over de manier waarop mensen willen en kunnen wonen, over voorzieningen zoals onderwijs, zorg en openbaar vervoer en over de beschikbaarheid van winkelvoorzieningen. Wij vinden het belangrijk dat de leefbaarheid zowel op het platteland als in de kernen van Groningen behouden blijft en waar mogelijk wordt versterkt” (p.17). Bovendien ziet de provincie een veranderende samenstelling van de bevolking door vergrijzing en ontgroening. De leefbaarheid door deze krimp zal negatieve gevolgen ondervinden. De provincie ziet in dat ze in de context van leefbaarheid voor een grote opgave staan. Ze willen een offensieve krimpstrategie en achten het noodzakelijk om hierbij een integrale aanpak te hanteren. “Vermeden moet worden dat sociale segregatie ontstaat, te veel voorzieningen verdwijnen en sociale problemen zullen toenemen”. Vooral de regionale afstemming van de woningvoorraad, dus de omvang en de locaties ervan, wordt gezien als provinciaal belang. Krimpgemeenten moeten samen met andere partijen een visie en aanpak ontwikkelen over leefbaarheidsvragen. “Daarbij moet onder meer aandacht worden besteed aan de beschikbaarheid en bereikbaarheid van voorzieningen. Wij doelen daarbij zowel op commerciële voorzieningen als op voorzieningen voor welzijn, zorg, sport, onderwijs en cultuur. Door de schaalvergroting staat het voorzieningenniveau in de kleinere kernen onder druk. Wij zien het als onze rol om de ontwikkeling van een visie, alsmede de regionale afstemming van woon- en leefbaarheidsvragen, met kennis en informatie te ondersteunen” (p.27).